

Стефан Новичић
историчар, Горачићи
Народни музеј Чачак
novicicss18@gmail.com
ORCID: 0009-0002-9596-4138

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАД
ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

DOI: 10.65627/zrnmuc.2026.56.1

UDK: 94:314.15(=135.1)(497.11)"14"
314.117(497.11)"1476/1477"

Примљен / Received: 17. 12. 2025.

Прихваћен/Accepted: 12. 3. 2026.

Влашка нахија Морава 1476/1477. године

Апстракт: Овај рад показује да је нахија Морава 1476/1477. године била сјајна влашка административна јединица у оквиру османске војно-фискалне организације крајишта, а не једноставан наставак средњовековне жупе. Анализа се заснива на дефтеру TTD 16 (1476/77) и његовом поређењу са пописима XVI века, уз идентификацију насеља, сјајних катеорија и сарешинских сруктура. Реконструишу се границе, кнежине и социјална хијерархија (кнезови, примићури, власи, рајаји). Резултати показују да су сјајс и војна функција, а не искључиво територијални континуитет, били пресудни у обликовању нахијског простора у Смедеревском санџаку.

Кључне речи: нахија Морава, османски дефтер (TTD 16), власи, влашка самоуправа, кнежина, фискално-војна организација, Смедеревски санџак

Нахија Морава је у нашој историографији позната административна јединица из периода Османског царства. Међутим, до сада нису предузета дубља истраживања о структури, географској распрострањености и друштвено-социјалним околностима њеног постојања. Циљ рада је да одговори на ова питања на основу османских пописа, са пресеком стања из 1476/1477. године.

Полазна теза рада јесте да нахија Морава 1476/1477. године није била територијални наставак средњовековне жупе, већ статусна влашка административна јединица формирана у оквиру османске војно-фискалне организације крајишта. У том смислу, простор нахије био је одређен пре свега социјално-правним статусом становништва и војним функцијама, а тек потом географским положајем.

Истраживање је превасходно засновано на критичкој анализи османских пореских пописа (дефтера), уз систематско упоређивање података о селима, домаћинствима, кнежевским породицама, статусу становништва и административној припадности.

Методологија рада обухвата идентификацију и повезивање истих насеља кроз различите пописе, као и покушај њихове убијације на основу топомастичких, административних и природно-географских индиција.

До сада је приређено неколико турских катастарских пописа становништва (*Tapu Tahrir Defterleri*) за нахију Мораву из XV и XVI века, а који се чувају у Османском архиву Дирекције државних архива Председништва Републике Турске у Истанбулу (*Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi) и Националној библиотеци у Бечу (збирка МНТ).¹

Од ових пописа за наш рад најважнији је TTD 16 (1476/77), док су нам од значаја и пописи из XVI века – TTD 1007 (1516), TTD 135 (1523), TTD 144/1011 (1528), TTD 978/BBA 976 (први након 1528, између 1530. и МНТ 629),² МНТ 629 (други након 1528, између TTD 978 и 1536),³ TTD 187/МНТ 608 (1536), TTD 316 (1559/60), TTD 517 (1572) и TTD 3949 (1596).⁴

У складу са наведеним, рад ће најпре размотрити административни статус и границе

нахије, затим њену демографску и социјалну структуру, а потом улогу влашких старешина унутар османског управног система.

Увод

По освајању северних делова Деспотовине 1458. и 1459. године на њеној територији основан је Смедеревски санџак, који је био најистуренији турски посед према Угарској, са којом је Османско царство у наредним деценијама било у непрекидном сукобу, па је зато био од суштинске важности за Османлије и имао статус крајишта. У унутрашњем уређењу, нахије су у највећој мери образоване на темељима претходних српских жупа и власти, тако да се њихов корен и континуитет може тражити и у српској средњовековној административно-територијалној организацији, иако су поједине устројене и на другим основама.⁵

У периоду док је санџак имао статус крајишта, део нахија имао је рајински, а део влашки статус. У првим је организована раја, односно хришћани који су живели на тимарима, зеаметима и хасовима, за шта су плаћали харач, испенџу, десетину и друге дажбине, чиме су били изузети из војне службе. У другој групи нахија организовани су власи, који су живели на земљи која је улазила у састав царског хаса и били ослобођени основних пореских обавеза раје, али су заузврат морали вршити одређену војну службу. Она је предвиђала „петницу“ (на пет кућа један мушкарац одлази у војну службу), „коморницу“ (један катун даје једног слугу санџак-бегу) и касније „заманицу“ (у време великих ратних похода једна кућа даје једног војника).⁶

Смедеревски санџак извесно је пописан одмах по његовом освајању, што је била османска пракса при заузећу нових територија.

[1] Нумерација пописа одређена је према Ахмеду Аличићу и списку Олге Зиројевић [Ахмед Аличић, *Турски кайшасарски пописи неких појединаца заједнице Србије: XV и XVI век*, књ. I–III (Чачак: Међуопштински историјски архив; Краљево: Историјски архив; Титово Ужице: Историјски архив, 1984/1985), I/16–20; Олга Зиројевић, *Цариградски друм од Београда до Софије (1459–1683)* (Београд: Историјски музеј Србије, 1970), 9].

[2] Овај попис нахије Мораве обухвата само села која су припадала кази Рудник, а Ахмед Аличић га је несигурно датирао у 1525. годину (А. Аличић, *Пописи*, I, 17, 357). У попису су сва места која су припадала нахији Морави плаћала рајинске обавезе, а с обзиром на то да је нахија 1528. пописана са влашким статусом, тако се ова година може узети као *terminus post quem* за овај попис. Са друге стране, овај попис је сигурно старији од МНТ 629, што се јасно уочава анализом старешина села. Наиме, 1528. у овом делу нахије било је шест кнезова, у TTD 978 их је пет, док у МНТ 629 свега један. Кнеза Вукдрага, сина Грује из Доње Трепче, који се наводи у попису 1528. у TTD 978 је заменио његов брат Русмир, који је у првом попису био његов табија, док се Вукдраг нигде не помиње. Такође, кнеза Радича, сина Раца из Кадрге (Катрге), наследио је њихов син Милош (А. Аличић, *Пописи*, I, 417, 425; А. Аличић, *Пописи*, II, 31, 54).

[3] Већ смо рекли да је овај попис млађи од TTD 978, док је *terminus ante quem* за његов настанак попис TTD 187 (1536), што се увиђа анализом старешина и домаћинства села Рагутовац/Ругојевац и Рајац/Рајач, која се помињу у оба пописа. Конкретно, у селу Рајац примићур у TTD 978 био је Вук, син Станисава, који се не јавља у МНТ 629 и 1536. У МНТ 629 примићур није одређен, а у 1536. први пут са овом титулом наводи се Вучихна, син Вукића, који је у претходним пописима био обичан влах. Са друге стране, у Рагутовцу/Ругојевцу обичан влах Комлен, син Страхине, у МНТ 629 наводи се као неожењен, док је 1536. био ожењен. Такође, поменута села се 1528. налазе у Пожешкој кази (наследница Брвеничке казе на овом простору), па у TTD 978 и МНТ 629 у Рудничкој (наследница Островичке), да би се 1536. поново вратили у Пожешку. Мало је вероватно да су села четири пута у осам година мењала припадност кази (ако би МНТ 629 био након 1536), већ нам делује извесније да су села једно време била у власти кадије из Рудника, након чега су враћена пожешком (А. Аличић, *Пописи*, I, 423; А. Аличић, *Пописи*, II, 103, 155–156, 303, 313; А. Аличић, *Пописи*, III, 492–493, 531).

[4] Драгана Амедоски и Дејан Булић, „Османски попис овчарине и торовине у кадилуку Мала Пожега из 1596. године“, *Мешовића траћа – Miscellanea* 40 (2019), 7–18.

[5] Ема Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак: 1476–1560: земља, насеља, сјановништво* (Београд: Историјски институт; Службени гласник, 2004), 42, 45, 52, 228.

[6] Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак*, 220–224, 231.

Међутим, први дефтери, настали између 1458. и 1476/1477. године, до данас нису пронађени, осим пописа Браничева из 1467. године.⁷ Године 1476/1477. Смедеревски санџак био је подељен на шест каза: Смедерево, Браничево, Брвеник, Островица, Сребреница, Зворник и Голубац.⁸

Брвенички кадија није се налазио у Смедеревском, већ у Паша санџаку. Међутим, пошто је на овом простору било мало муслимана, његова јурисдикција се протезала све до Западне Мораве на северу и Дрине на северозападу, односно обухватао је јужне и западне делове Смедеревског санџака.⁹

Административни статус нахије Мораве

Морава није била само управна јединица (нахија), већ и шира неформална област чији се корени налазе у средњовековној жупи Морави. Она је под турску власт највероватније пала 1458, али постоје индиције да се то догодило и раније, већ 1455. године.¹⁰ Непуне две деценије касније, 1476/1477. била је подељена на неколико нахија, од којих је једна добила име по њој – влашка нахија Морава. Она је попуњавала највећи део области старе жупе, а обухватала је и простор Драгачева. Уз мање изузетке, била је подељена током Западне Мораве између две казе, на тај начин што су села са леве

обале припадала Островичкој, а са десне Брвеничкој кази. Нахија је имала влашки самоуправни статус и привилегије, са управом кнезова и примићура.

Мањи број села са простора старе жупе Мораве и Драгачева имао је рајински статус и налазио се у поседу превасходно турских, али и малог броја српских ситних спахија. Села која су се налазила на северозападу области, са обе стране реке, припадала су нахији Островици¹¹, чији се матични простор налазио ван Мораве, док су села на југоистоку, која су била само са десне стране реке и на обе стране Ибра, била у нахији Маглич¹².

Села нахије Маглич и део села нахије Островице била су унутар влашке нахије Мораве, измешана са њеним селима, те ове нахије барем 1476/1477. године нису представљале територијалне, већ статусне административне јединице унутар проширене територије старе жупе Мораве, чије се самосталне границе не могу одредити.

Након 1476/1477. године примећује се процес преласка рајинских села у влашка и самим тим у нахију Мораву, па се намеће претпоставка да се исто дешавало и пре ове године. Овај процес је приметан и у другим крајевима Смедеревског санџака, где су санџак-бег и други високи османски чиновници насељавали влахе на опустелим хасовима и зеаметима.¹³

[7] Више о овом попису: Момчило Стојаковић, *Браничевски шефтер: ђоименични ђојис ђокрајине Браничево из 1467. ђодине* (Београд: Историјски институт, 1987).

[8] Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак*, 33, 48.

[9] Татјана Катић и Гордана Гарић Петровић, „Попис зеамета и тимара области Брвеника из 1477. године”, *Мешовића ђраћа – Miscellanea* 32 (2011), 158.

[10] Поред тога што се граница налазила најмање на доњем току Западне Мораве, на ово евентуално указује и питање деспота Ђурђа упућено васељенском патријарху Генadiју Схоларију, а које се односи на то да ли владар и епископски сабор могу да изаберу архиепископа и патријарха ако је изгубљено место где су они до тада столовали. Пећка патријаршија је 1455. године свакако пала под власт Османлија (Милош Ивановић, „Жупа Морава и околне области у позном средњем веку”, *Краљеве – ђрад и ђуди*, ур. Александар Раствојић и Весна Милојевић (Београд: Историјски институт; Краљево: Историјски архив Краљево, 2023), 38-39].

[11] На десној обали Западне Мораве налазе се села Горња, Средња и Доња Атеница, Трнава, Паковраће и Драгачево (Драгачица), а са леве Рушица (Рошци), Бралино (Прељина), Горња, Средња и Доња Каменица (непознато). Сва села, па и она са десне стране реке, припадала су Островичкој кази (А. Аличић, *Појиси*, I, 228, 246, 263-267).

[12] У попису из 1476/1477. године нахију су чинила влашка села Папратница, Подград, Горња и Доња Лазица, Брезна, Замчани, односно рајинска Горичани, Горња Ступица, Берамница, Горња Рибница, Доња Рибница, Конарево, Рајановци, Крдица (Грдица), Роћевићи, Горња и Доња Браска и Матикош, Околица/Окочани, Ковачи, Погореница, Билобовац, Трстеник, Косорићи, Јасиковица, Церница, Војин Брод, Броска, Чучовина, Отрок и Вукошица (А. Аличић, *Појиси*, I, 213-214, 234, 236-241, 248-257), као и села Сававица, Ново Село, Крачица, Врба, Врњци и Подунавце (Т. Катић и Г. Гарић Петровић, „Попис зеамета и тимара”, 169, 174, 175, 182).

[13] Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак*, 229.

Из овог разлога, поставља се питање да ли је нахија Морава старија или млађа од нахије Маглич. Пошто се овај простор крајем XIV века налазио у жупи Морави¹⁴, из које је вероватно проистекла и истоимена нахија, то нас упућује на закључак да је нахија Морава старија од нахије Маглич. Међутим, главни разлог за супротно становиште јесте поменути процес преласка моравских рајинских села у влашка. Уз то, приметна је и подела рајинских села Мораве између нахије Островице и Маглич, тако што су северозападна, око Чачка и у Драгачеву¹⁵, припадала првој, а југозападна, у околини доњег тока Ибра, другој.

Према свему наведеном, простор старе жупе Мораве и Драгачева након турског освајања највероватније је био подељен између Островичке и Магличке нахије. Врло брзо, због великог броја пустих села, почело је насељавање влашких скупина на њихову територију, за које је оформљена нова влашка нахија Морава, која убрзо обухвата највећи део овог простора. Првобитне рајинске нахије су и даље постојале, али са знатно мањим бројем села у која нису досељени власи, а која су тиме била неповезана и у влашком окружењу.

Границе области Мораве

Због свог карактера није могуће утврдити самосталне границе нахија Мораве и Маглича, а посебно Островице која је поседовала само пар села на овом простору. Зато нам једино преостаје да се приближна линија разграничења 1476/1477. одреди заједнички

за нахије Мораву и Маглич, у чијем се саставу налазе сва села старе жупе Мораве.¹⁶ Као што смо рекли, граница није била у потпуности истоветна као у средњем веку, а поред мањих померања на планинске пределе, најочљивија промена била је поменуто проширење на простор Драгачева, које у средњем веку није припадало жупи Морави.

На северозападу граница је ишла између Гојне Горе (нахија Рујно)¹⁷ и Селковог Дуба (Јанчићи)¹⁸, одакле се преко Малог брда (787 m) и Оровице (856 m) спуштала на југ ка Западној Морави, тако да је у састав Мораве улазило село Враница (данас Врнчани)¹⁹. Ток Западне Мораве заједно са делом села Гугаљ припадао је Морави, док су друга два дела села (Гугиљ и Горње Гугаљ) припадала нахији Рујно.²⁰ Одавде се граница пела на брдо Крстац (631 m) чијим венцом је ишла до брда Голубац (Станојев врх 732 m), тако да су у саставу Мораве била села Горња, Средња и Доња Гуча, а у Рујну село Краварић (данас Горња и Доња Краварица).²¹ Даље на југу Морави су припадала сва три дела села Котраже, као и Дубац,

[16] Жупа Морава простирала се са обе стране Западне Мораве, између планина Котленик, Јешевац, Вујан, Рожањ, Каблар, Овчар, Јелица, Троглав, Столови и Гоч, док је на југоистоку допирала до трстеничке сутеске и током Западне Мораве завршавала круг код ушћа Ибра, одакле се на североисток уздиже поменути Котленик [Дејан С. Радисављевић, Дејан Булић и Милан Војновић, „О жупи Морави и њеним границама: Историјско-географска анализа“, *Љубосићинска ириношења – Годишњак Јефимијиних дана* 10 (2025), 137-138].

[17] А. Аличић, *Појиси*, I, 46.

[18] У наредним пописима Шиљков Дуб. Данас постоји потес Шиљковица на западу села Јанчићи, 20 km западно од Чачка (*Топографска карта Чачак, лист 529-1-1 (Добриња), размера 1:25.000* (Београд: Војногеографски институт, Југословенска народна армија), дигитална верзија (приступљено 25. јануара 2026, https://www.topografskakarta.com/jugo/download/srb_25/cacak_1/h401.html).

[19] У наредним пописима село се јавља под именима Вранче–Враница–Враница. У попису из 1536. године село је наведено као дербент, док је 1572. било пусто, а обрађивали су га становници села Каран. Данас у Врнчанима, 16 km западно од Чачка, постоје потеси Горњи и Доњи Каранци (А. Аличић, *Појиси*, III, 442, 501; *Топографска карта Чачак, лист 529-1-2 (Овчар Бања), размера 1:25.000* (Београд: Војногеографски институт, Југословенска народна армија), дигитална верзија (приступљено 25. јануара 2026, https://www.topografskakarta.com/jugo/download/srb_25/cacak_2/h402.html).

[20] А. Аличић, *Појиси*, I, 49, 60.

[21] А. Аличић, *Појиси*, I, 100.

[14] У повељи монаха Доротеја својој задужбини манастиру Дренчу из 1382. године наводи се да је написана „у Морави у месту названом Жича“ [М. Ивановић, „Жупа Морава и околне области“, 30; Гордана Томовић, „Жупа Морава и нахија Морава“, *Рудо Поље – Карановац – Краљево: од њених имена до Првој свешкој раји*, ур. Никола Тасић, Драган Драшковић, Љубодраг Ристић (Београд: Балканолошки институт, 2000), 40].

[15] Једино рајинско место 1476/1477. године у овој области било је село Драгачево, које се од 1536. зове Драгачица, како се и данас назива, а налази се 15 km југоисточно од Лучана (А. Аличић, *Појиси*, III, 488).

док су у нахији Рујно била села Лишно (Лиса), Горња и Доња Лука и Осаница (Осоница).²² Одавде се граница даље кретала на исток обронцима Чемерна (1208 m) и спуштала на реку Ибар јужно од тврђаве Маглич, тако да су рајинско село Околац (данас постоји врх Околац (1023 m) западно од Маглича) и влашко Ћиће (Толишница)²³ били у Морави, док је село Бресник припадало нахији Брвеник, Паша санџака.²⁴ Даље на југоисток граница је ишла узводно реком Ибар, са које се пела на планину Гоч преко Студене планине (1355 m) и њоме ишла ка истоку, тако да је краљевачко село Брезна било у Морави, а Попова река у нахији Брвеник.²⁵

Једина рајинска села која нису била измењана са влашким била су она нахије Маглич која су се налазила на самом југоистоку области, односно на простору данашњих општина Врњачка Бања и малог дела Трстеника. Овај простор у средњем веку припадао је жупи Морави, док је већина села већ 1528. године имала влашки статус и била званично укључена у нахију Мораву.

Стога овде можемо повући две линије, од којих прва означава докле су власи, а самим тим и нахија Морава, били распрострањени 1476/1477. године. Најисточнија влашка села била су Владимирине (Вранеша)²⁶ и Врба,

па границу само нахије Мораве можемо повући преко северозападних обронака Гоча (Црни врх 828 m) и споменутих села, све до Западне Мораве. Граница целе области, посредством села нахије Маглич, била је источније и спуштала се преко источних обронака Гоча, слично као и у средњем веку, с тим да јој је сада сигурно припадало и село Трстеник. Источно од овог места, нахији Маглич припадало је и село Јасиковац, које ће у области Морави остати у свим наредним пописима, као и три неубицирана села, која се 1528. године налазе у нахији Левач. Северозападно и североисточно од Јасиковца налазило се седам влашких села која су припадала зајму Лепенице, а која су се 1528. такође налазила у нахији Левач. Она су се 1572, изузимајући два села са леве стране реке, прикључила заједничкој нахији са моравским селима из 1476/1477. године.²⁷

Након што се спустила на Западну Мораву, граница је на запад ишла узводно до ушћа Ибра, одакле се пела северно на планину Котленик (749 m), чијим гребенима је ишла даље на североисток, све до планине Јешевац (902 m). Најмање једно село са доњег тока реке Груже (Петрово Поље), које је припадало Островичкој кази, држао је кнез са простора нахије Мораве. Међутим, овај предео се ни у средњем веку ни у 1528. години, па ни касније, не налази у жупи или нахији Морави.

Северна граница нахије остаје отворена, пошто је пар села са простора рудничко-таковског краја припадало нахији Морави. У нахији Морави са овог простора сигурно се

[22] А. Аличић, *Пописи*, I, 95-97.

[23] Аличић је назив овог села ишчитао као Гиге. Данас постоји врх Ћиће (1208 m) на Чемерну, на ивици атара села Толишнице, 23 km југозападно од Краљева (Срђан Катић, „Рударство Чемерна и Троглава (16–17. век)”, *Наша прошлост* 16 (2015), 13, (доступно на: <http://media.nmkv.rs/izdavastvo/Nasa-proslost-16/010-25-srdjan-katic-rudoarstvo-cemernai-troglava.pdf>); Александар Јаковљевић ово село изједначава са селом Богутавац [Александар М. Јаковљевић, „Трг Конарево у нахији Маглич, 15–16. век – средњовековни трг у раним османским изворима”, *Краљева – град и људи*, ур. Александар Раствојић и Весна Милојевић (Београд: Историјски институт; Краљева: Историјски архив Краљева, 2023), 61].

[24] Т. Катић и Г. Гарић Петровић, „Попис зеамета и тимара”, 173. Ово село се највероватније под именом Горња Бресница–Бресница 1516. и 1523. године помиње у нахији Маглич, али након тога више га не срећемо (А. Аличић, *Пописи*, I, 331; А. Аличић, *Пописи*, II, 23).

[25] Т. Катић и Г. Гарић Петровић, „Попис зеамета и тимара”, 170.

[26] Данас село Вранеша, 11 km источно од Краљева (А. Јаковљевић, „Трг Конарево у нахији Маглич”, 61).

[27] Рајинска су села Војин Брод, Броска и Чучовина и она се више не помињу у нахији Морави, касније Пожеги. Влашка села зајма Лепенице су Лубаш (Лопаш), Горње Црнишево (Горња Црнишава), Црнишево (Доња Црнишава), Почуковина (Почуковина) и Стари Трстеник са десне стране реке, односно Горња Дренова и Орошник са леве [MAD 506 numaralı Semendire Livası İcmâl Tahrir Defteri (937/1530), *Dizin ve Tıpkıbasım*, пр. Murat Yüzbaşıoğlu, Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun, Abdullah Sivri dağ (Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2009), 26, 29, 31, 43, 48, дигитална верзија (приступљено 19. фебруара 2026, <https://www.devletarsivleri.gov.tr/cdn/file/download?fileId=130>); А. Аличић, *Пописи*, I, 209-212; А. Аличић, *Пописи*, III, 407, 417, 420-421, 445].

налазило село Семедраж, а можда и села Дренова (ако се мисли на данашњу Дренову у општини Горњи Милановац) и Галица (ако се мисли на Галич, заселак данашњег села Бершићи).²⁸

Ово јасно указује на почетак ширења нахије у овом правцу, а чији резултати ће бити потпуно видљиви 1528. године када овај процес буде завршен. Део ове области, око планине Рудник, 1476/1477. године био је организован у рајинску нахију Рудник, Островичке казе, која се среће и у наредним пописима током XVI века са сличном територијалном распрострањеношћу.²⁹

Власи и њихове миграције до 1476/1477. године

Власи и њихов статус постојали су још у средњем веку и имали су важно место у српској, али и другим балканским државама. Представљали су социјалну групу сточара која се по занимању разликовала од околног земљорадничког становништва, али, бар у каснијем периоду, без етничких посебности у односу на њих.³⁰ Прво су живели полуномадским животом, да би почетком XIV века дошло до њиховог ограничавања на одређену ужу територију, тј. у села и засеoke са својим атаром.³¹

Слом централних власти у српским земљама у другој половини XIV века пратило

је нарастање и расељавање влашких скупина, пре свега са простора Хума и Зете.³² Ово је довело до јачања политичког утицаја и моћи влаха, што је настављено и након пада српске земље под турску власт, додељивањем посебних повластица за њих.³³

Пад под османску власт пратило је велико демографско пропадање простора Деспотовине и исељавање њеног становништва. Након смиривања ситуације, османски управни апарат подстицао је насељавање влашких скупина на овој територији, преваходно на местима од велике војне важности за Царство. У Смедеревском санџаку 1476/1477. године укупно је било 22.600 домаћинстава, од којих је влашких било 7600, односно 33,6%.³⁴

Број влаха који се доселио на простор нахије Мораве није могуће прецизније одредити. Према мишљењу Богумила Храбака, који се бавио питањем порекла влаха на територији око Западне Мораве, они су се највише досељавали са простора Херцеговине, односно из околине Стоца, Љубиња и Љубомира, дакле из нахије Доњи Власи.³⁵ У прилог овој тези иде и велика популарност у Смедеревском санџаку, посебно код влаха, имена са основом Вук-, која је посебно карактеристична за Србе са југозападног дела њиховог етничког простора.³⁶

До кретања ових влаха свакако није могло доћи пре 1465. године, када је већи део Херцеговине пао под власт Османлија. Већа миграциона кретања одвијала су се од око 1471. године, када су Турци били војно активни на овом простору и освојили град

[28] У наредним пописима село је пописано под именима Галич–Гајић–Галич, а данас постоји брдо Галич (689 m) у селу Бершићи, 11 km западно од Горњег Милановца. За потврду везе између Галице из 1476/1477. и Галича из 1528. користимо имена синова из пописа 1476/1477. која се понављају као имена очева 1528. године. У овом случају нема их много, свега два, али не посебно честа – Богосав и Владимир (А. Аличић, *Пойиси*, I, 428; А. Аличић, *Пойиси*, II, 68–69, 336).

[29] Више о овој теми: Срђан Катић, „Рудник под османском влашћу у XV и XVI веку“, *Историјски часопис* 55 (2007), доступно на: <https://www.iib.ac.rs/istorijskicasopis/IstorijskiCasopis.html>.

[30] Милош Благојевић, „Владар и поданици, властела и војници, зависни људи и трговци“, у: *Историја српског народа*, књ. I: *Од најстаријих времена до Маричке бијке (1371)*, ур. Сима Ђирковић (Београд: Српска књижевна задруга, 1981), 381–382.

[31] Богумил Храбак, „Власи старинци и досељеници у поречју Западне Мораве (до 1570. године)“, *Зборник радова Народног музеја* 20 (1990), 10–11.

[32] Десанка Ковачевић-Којић, „Србија, мајдан сребра и злата“, у: *Историја српског народа*, књ. II: *Доба борби за очување и обнову државе (1371–1537)*, ур. Јованка Калић (Београд: Српска књижевна задруга, 1982), 275–276.

[33] У контексту овог рада појам „власи“ користи се искључиво у социјалном (Срби-сточари) и османском фискално-правном значењу (ратници са пореским привилегијама), а не етничком (Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак*, 228).

[34] Б. Храбак, „Власи старинци“, 14.

[35] Б. Храбак, „Власи старинци“, 39–40.

[36] Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак*, 215–216.

Почитељ на доњем току Неретве.³⁷ Поред Херцеговине, Храбак наводи и другу струју влашких досељеника која је била са простора црногорских брда, Старог Влаха и Подриња.³⁸

У попису из 1476/1477. године наводи се 61 „дошлац“, 27 „Бошњанина“, седам „Срба“ и три „Бугарина“ – укупно 98, или 4,5% становништва нахије Мораве. Овде се не мисли на етничку, већ географску припадност, с тим да оне који су означени као Срби треба сматрати досељеницима са српских територија заузетих пре жупе Мораве, и/или, у ужем смислу, досељеницима са ширег простора Косова и Метохије.³⁹ Највећи део дошљака којима се наводи место порекла био је са простора средњовековне босанске државе (27,6% од свих), у коју спада и Херцеговина, што се поклапа са закључцима Богумила Храбака и Еме Миљковић-Бојанић.

Становништво

У нахији Морави укупно је било 145 села (Табела 1), што представља 27,2% од 533 влашка села у целом Санџаку.⁴⁰ У просеку, једно село имало је 15 домаћинстава. Највећи број села имао је од десет до деветнаест кућа – 70 њих или 48,3%, а мање од десет њих 26 (17,9%). Већих села, са 20 до 29 домова, било је 39 (26,9%), а највећих, са преко 30 кућа, свега 11 (7,6%), рачунајући Бресницу са делом

становника, који су уживали повлашћени дербенџијски статус. Највеће село било је Бресница са укупно 49 кућа – 12 влашких и 37 дербенџијских. По величини издвајају се и чисто влашка села Рудо Поље са 38 и Губеревци са 36 кућа.

У нахији Морави укупно је пописано 2166 влашких домаћинстава са 1387 табија (Табела 2), уз 32 дербенџијска дома у Бресници – чак 28,5% влашких кућа у целом санџаку. У пописима се домаћинства наводе по имену њеног старешине, након чега су пописани остали одрасли мушки чланови који су називани табије. Табија је са старешином могао бити у било којој врсти сродства, пре свега син, унук, брат, али и отац, стриц, синовац и сл. Дакле, табија није морао бити део уже породице старешине, већ је могао имати и своју засебну (супруга и деца).⁴¹

Према попису, целокупно становништво било је хришћанско, а муслимана-конвертита било је двојица – примићур села Дренове Хизир и његов брат Јусуф, синови Ивана. Када се саберу старешине кућа и табије добијамо да је у нахији било укупно 3553 претежно мушких пунолетних лица, уз мањи број удовица које су биле старешине кућа до пунолетства најстаријег сина. Уколико се претпостави приближно једнак број жена, у нахији Морави 1476/1477. године било је преко 7000 пунолетних становника.

Основна подела влашког становништва може да се сведе на три категорије – старешине (кнезови и примићури), обично влашко становништво и ратаји. О старешинама ћемо писати у наредном поглављу, а овде ћемо се концентрисати на друге две категорије. Основна разлика између њих била је та што су обични власи поседовали сопствену земљу, баштину – део државне земље (царског хаса) коју су добили на наследно уживање, а за коју су плаћали филурију по домаћинству⁴², док су, са друге стране, ратаји били беземљашки

[37] Б. Храбак, „Власи старинци“, 13; Сима Ђирковић, „Пад Босне и покушаји отпора турском освајању“, у: *Историја српског народа*, књ. II: Доба борби за очување и обнову државе (1371–1537), ур. Јованка Калић (Београд: Српска књижевна задруга, 1982), 401.

[38] Б. Храбак, „Власи старинци“, 14.

[39] За „Бугарина“ се извесно може сматрати особа пореклом са истока, близу Бугарске, док се за Србина можда може везивати особа пореклом са простора Косова и Метохије и око ње. На ово нас потенцијално упућује дубровачки хуманиста и сењски канцелар Феликс Петанчић који је 1501/1502. путовао по Балкану, где је становнике на обалама Саве, Дунава и Дрине звао Рашани, у унутрашњости власи-сточари, а „у Старој Србији Србијанци“. Овде је вероватно реч о лошем преводу, пошто су ови термини новијег датума, али нам ипак и као такав може дати одређене смернице по овом питању (Б. Храбак, „Власи старинци“, 24).

[40] Село Живица је подељено између три примићура, односно два кнеза. Рачунато је као једно, јер се тако среће у XVI веку.

[41] Е. Миљковић-Бојанић, *Смеђеревски санџак*, 232.

[42] Е. Миљковић-Бојанић, *Смеђеревски санџак*, 230.

Кнежеви	Примићури у нахији Морави	Примићури ван нахије Мораве	Села у нахији Морави	Села ван нахије Мораве
Павал, син Вукице	26	/	41	/
Јован, син Станислава	19	/	27	/
Мркша	15	/	22	/
Ђурађ, син Радише	7	/	16	/
Шобот, син Карана	17	3	20	3
Врањеш, син Мијобрада	11	5	16	6
Божидар, син Николе	3	1	3	4
Укупно	98	9	145	13
Брвеничка каза	49	/	86	/
Островичка каза	49	/	59	/

Табела 1 – Кнежеви, примићури и села нахије Мораве 1476/1477. године*

на поседима кнезова и примићура, чију су земљу обрађивали и за то им плаћали дажбине.⁴³ Годишње пореске обавезе влаха, мада пола века касније (1528), укупно су износиле 83 акче, што је било знатно мање од обавеза раје.⁴⁴

У првим деценијама власи су имали и судску самоуправу према којој турски кадија није имао право да им суди.⁴⁵ Ова судска улога била је додељена кнежевима, а они су у ту сврху имали помоћнике (гласнике), који су се звали теклићи. Они у пописима нису навођени посебно, као што су старешине и ратаји, већ уз обичне влахе, а било их је укупно 48. За своју службу добијали су права на извесне таксе и натуралне дажбине.⁴⁶

[*] Кнез Божидар, син Николе, прецртан је у табели, јер није живео у нахији Мораве, али је у њој имао села и своје примићуре.

[43] Драгана Амедоски, *Сумарни дефтер крушевачкој санџака из 1516. године = 1516 Tarihlî Alacah'sâr Sancâğî İcmâl Defteri: Transkripsyon, Sırpçaya Tercüme ve Tıpkıbasım* (Београд: Историјски институт, 2023), 680.

[44] На свако домаћинство, без обзира на број мушкараца у њему, 1528. године се плаћала једна филурија у износу од 45 акчи, затим 15 акчи за овна и 3 акче на име колективне обавезе катуна, који је обухватао 50 домаћинстава. Укупно оптерећење износило је 63 акче и плаћало се о Божићу, док је додатних 20 акчи давано о Ђурђевдану за једну овцу са јагњетом (Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак*, 229, 231).

[45] Б. Храбак, „Власи старинци“, 14.

[46] Мехмед Беговић, „О рударским дажбинама у Србији у XV и XVI веку“, *Анали Правног факултета у Београду* 16, бр. 1 (1968), 9 (доступно на: https://anali.rs/xml/196-/1968c/1968-1c/O_rudarskim_dazbinama_u_srbiji_u_xv_i_xvi?veku.pdf); Мехмед

Судска самоуправа касније је укинута, а 1528. године срећемо само два теклића.⁴⁷

Приметно је да су старешинске куће имале највећи број табија у односу на домаћинство, 1:1,1 – један табија на једну кућу. Ово се битно разликује од обичних влашких кућа, где је на једну кућу долазило 0,7 табија – свака трећа кућа у просеку није имала табију. Код ратаја овај однос је још лошији – 1:0,3, тј. један табија долази на сваку трећу или четврту кућу. Ово нам говори или да заједнички живот још увек није заживео, као што ће то бити случај 1528, или да је становништво скоро стигло на ове пределе, те није имало времена да се разграна.

Упоредивањем села и кућа Брвеничке и Островичке казе није примећена битнија разлика, осим броја ратаја, којих је 149 у првој, наспрам 61 у другој. Разлог за ово лежи у томе што су сви кнежеви, који су имали највише ратаја, били из јужног дела нахије, па је самим тим и природно да ће на њој држати и већину њих. Из наведеног произилази закључак да је простор с

Беговић, „Наши називи у турским рударским законима из XV и XVI века“, *Анали Правног факултета у Београду* 19, бр. 1/2 (1971), 24 (доступно на: https://anali.rs/xml/197-/1971c/1971-1-2c/Nasi_nazivi_u_turskim_rudarskim_zakonima_iz_xv_i_xvi_veka.pdf).

[47] А. Аличић, *Појиси*, II, 97, 171.

Кнежеви	Старешине/ табије		Обични власи/табије		Ратаји/ табије		Укупно	
Павал, син Вукице	27	25	506	250	56	8	589	283
Јован, син Станислава	20	25	315	194	39	9	374	228
Мркша	16	16	289	157	32	15	337	188
Ђурађ, син Радише	8	10	254	156	28	8	290	174
Шобат, син Карана	18	24	251	232	27	9	296	265
Врањеш, син Мијобрада	12	16	177	178	24	11	213	205
Божидар, син Николе	3	3	60	41	4	/	67	44
Укупно	104	119	1852	1208	210	60	2166	1387
%	4,8%	8,6%	85,6%	87,1%	9,7%	4,3%	100%	
Брвеничка каза	55	61	1100	733	149	48	1304	842
Островичка каза	49	58	752	475	61	12	862	545
Збирно свих укућана	223		3060		270		3553	
%	6,3%		86,2%		7,6%		100%	

Табела 2 – Становништво нахије Мораве 1476/1477. године по кнежинама и казама

обе стране Западне Мораве до 1476/1477. године равномерно насељен.

Поменимо на крају да се пет влашких села налазило у власти Сејдије, сина влаха Фрке, заима Маглича. Он је, поред рајинских, држао и влашка села Папратницу (Матаруге)⁴⁸, Подград (Маглич), Горњу и Доњу Лазицу (Лазац), Брезну и Замчане. У њима је било 42 дома са 40 табија, док су у Замчанима само зимовала четири влаха.⁴⁹ Ова села нису урачуната у нахију Мораву, јер нису била под њом пописана, нити су припадала кнежевском самоуправном систему.

Влашке старешине и кнежине

Сломом Деспотовине, већина великашких породица избегла је у Угарску, док је мали део који је остао или прешао у ислам или се утопио у народне масе. Влашким привилегијама, старешине ових скупина добијају важну улогу у српском народу, чиме се из њихових породица ствара нови виши слој српског друштва.⁵⁰ На челу влашких скупина налазио се кнез, титула коју су почели да носе почетком XIII века. Први нама познати

помен влашког кнеза налази се у Жичкој повељи из 1219. године, где се као вођа манастиру потчињених влаха помиње кнез Грд.⁵¹ У време краља Стефана Уроша II Милутина (1282–1321) уведено је, по узору на ромејску администрацију, и звање примићура за старешину појединих катуна (влашка група од неколико десетина домаћинстава), али не и свих. Кнез је непосредно управљао једним катуном, а осталима посредством примићура.⁵²

И у новим околностима, након пада под османску власт, у влашком устројству била је изражена строга хијерархија. На врху је и даље био кнез, коме су били потчињени примићури и за које је он био одговоран. Мањи број села кнежеви су држали лично, док су већим делом њих управљали примићури, испод којих су се налазиле старешине домаћинстава, за које је он одговарао, док су поменути домаћини били одговорни за све своје укућане.⁵³ Кнежеви су, са друге

[48] А. Јаковљевић, „Трг Конарево у нахији Маглич“, 61.

[49] А. Аличић, *Пойиси*, I, 213-214.

[50] Е. Миљковић-Бојанић, *Смеђеревски санџак*, 235.

[51] Милош Благојевић, „Влашки кнезови, примићури и челници у држави Немањића и Котроманића“, *Сјоменица Милана Васића*, ур. Раде Михаљчић (Бања Лука: Академија наука и уметности Републике Српске, 2005), 48-49, 73-75.

[52] М. Благојевић, „Влашки кнезови“, 49, 60-61, 73; М. Благојевић, „Владар и поданици“, 382.

[53] Е. Миљковић-Бојанић, *Смеђеревски санџак*, 233.

стране, били одговорни османском управном апарату, а били су и наследне природе.⁵⁴

Дужности кнежева и примићура биле су истоветне – прикупљање пореза, заштита територија, контрола кретања становништва, колонизација и учешће у војним походима – с тим да су кнежеви додатно били одговорни за примићуре. Заузврат, били су ослобођени дажбина за своје баштине⁵⁵, док су кнежеви приходовали и десетину од глоби које је наметао санџак-бег⁵⁶, а такође су могли добијати и тимаре. Разлике у положају кнеза и примићура јасно се увиђа и преко ратаја, који су били непосредан извор старешинских прихода. Један кнез је у просеку имао десет ратаја, а један примићур свега 1,5. У случају да нису испуњавали своје обавезе, или су поступали против османских интереса, кнежеви и примићури су могли бити кажњени, па и опозвани. У таквим случајевима примићур је губио свој положај и сводио се на обичног влаха, док су кнежеви остајали без титуле и тимара, ако су га поседовали, а о њиховој даљој судбини одлучивала је централна власт.⁵⁷

У попису из 1476/1477. године на простору Смедеревског санџака пописан је 21 кнез са 331 примићуром⁵⁸, од чега је из нахије Мораве било њих шест, док је један, из нахије Островице, имао део својих поседа у њој. Свих шест кнезова било је са десне стране Западне Мораве, односно у Брвеничкој кази. Кнежине

нису морале бити територијално заокружене, већ их је могло чинити више група села која међусобно нису била повезана, а могла су се налазити и у различитим нахијама и казма.⁵⁹ Тако је свих шест кнезова своје поседе имало у обе казе.

Кнез који је под својом управом имао највећи број села нахије Мораве био је Павал, син Вукице из Нихана (Тијања).⁶⁰ Његова кнежина простирала се у северозападном делу нахије, односно на простору Доњег и западног дела Горњег Драгачева, око Чачка и западно од њега. Она је представљала чак 28,3% села и 27,2% кућа целе нахије. Кнез Павал био је и један од најмоћнијих влашких кнезова у целом санџаку, пошто је по броју примићура био други, а по броју села четврти.⁶¹

Југоисточно од Павалове кнежине, од Горњег Драгачева до планине Котленик, простирали су се поседи кнеза Јована, сина Станислава из Лопатнице.⁶² Између две поменуте кнежине с једне и Јелице и Мораве с друге стране, налазили су се поседи кнеза Ђурђа, сина Радише из Бањице⁶³, док је простор око Овчарско-кабларске клисуре држао кнез Мркша из Рашатовца (Мршинци).⁶⁴ Кнез Мркша је једини кнез за кога са сигурношћу знамо да је држао неко село у рудничко-таковском крају, а то је Семедраж, док је извесно држао и село Галица (Бершићи).

На југоистоку нахије, тј. на ширем простору око доњег тока Ибра, своје поседе имали су кнезови Шобат, син Карана из Рудог Поља (Краљево)⁶⁵ и Врањеш, син Мијобрада из Заклопаче⁶⁶, који су држали и неколико

[54] Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак*, 233.

[55] Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак*, 216, 229, 234, Б. Храбак, „Власи старинци“, 15.

[56] Порез који су власти плаћали санџакбегу за ситне преступе био је у износу од 5 (Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак*, 231) или 15 акчи (Б. Храбак, „Власи старинци“, 14). Према Храбаку, приходи санџакбега су око 1525. године износили око 550.840 акчи, од чега је од влашких глоба долазило 283.950 акчи (51,6%). Према томе, укупно је на име глоба било инкасирано око 315.500 акчи, од чега би око 31.550 акчи (10%) припало кнежевима, а поменути остатак санџакбегу (Б. Храбак, „Власи старинци“, 15).

[57] Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак*, 234.

[58] Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак*, 238.

[59] Б. Храбак, „Власи старинци“, 16.

[60] У наредним пописима село се наводи као Тихањ (А. Аличић, *Пойиси*, I, 149-169; А. Аличић, *Пойиси*, II, 124). Данас Тијање, 7 km источно од Лучана.

[61] Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак*, 238.

[62] А. Аличић, *Пойиси*, I, 102-116.

[63] А. Аличић, *Пойиси*, I, 141-149.

[64] А. Аличић, *Пойиси*, I, 169-180.

[65] А. Аличић, *Пойиси*, I, 187-199.

[66] А. Аличић, *Пойиси*, I, 199-209.

села изван нахије Мораве, а која су припадала Смедеревској кази.

За разлику од осталих кнежева, велики број Шобатових села није убициран, што представља значајан проблем у територијализацији како његове кнежине, тако и нахије Мораве на овом простору. Посебан проблем су села која припадају Островичкој кази, јер су се могла налазити и у долини реке Груже, дакле иза планине Котленик, а која, као што смо већ рекли, није припадала старој жупи Морави, али су поједина њена села могла припадати влашкој нахији Морави 1476/1477. године. У попису из 1528. године ниједно село са овог простора не налази се под управом моравских кнежева.

Укупно је убицирано свега пет Шобатових села, од којих су три у Островичкој кази – Сирча и Свињици (Опланићи)⁶⁷ се сигурно налазе у оквиру старе жупе Мораве и са Рудим Пољем су чинили микроцелину коју је раздвајала Западна Морава, док се село Петрово Поље (Петропоље) налази са леве стране реке Груже 15 km североисточно од Краљева, чиме је потврђено да је Шобат овде имао своје поседе.

Поред поменутог Рудог Поља, у Брвеничкој кази убицирано је и село Одискала мезром Лађане (Мрсаћ).⁶⁸ За чак девет остро-

вичких села не можемо знати да ли су се налазила са западне стране Котленика, у Морави, или са источне, у Гружи. Ипак, сва ова села су урачуната у укупан збир нахије Мораве.

У свим нама доступним пописима није пронађен велики број села западно и северозападно од Краљева. То су села Милочај, Поповићи и Лађевци на левој обали Западне Мораве, односно Адрани, Јарчујак, Чибуковац и Мусина Река на десној. Уз то, у попису 1476/1477. године нису пронађена ни села Врдиле, Самаиле и Бапско Поље. Око ове компактне сиве зоне налазила су се села два кнеза – Јована из Лопатнице и Шобата из Рудог Поља. Стога, барем део неубицираних села кнеза Шобата можда траба тражити управо на овом подручју.

Коначно, три села на северу нахије држао је кнез Божидар, син Николе из нахије Островице.⁶⁹

[67] Поред влашког села Свињице, постојало је и рајинско Горња Ступица. Да су ово село и Горња Свињица из 1516. године исто село потврђују Радота/Радоје и Владисав, синови Богдана, који се јављају у оба пописа као први у њему. У наредним пописима село се наводи са именима Горња Ивањица–Горња Свињица–Горња Свињица/Опланићи. Према попису из 1572. године ради се о данашњем селу Опланићи, 4 km северно од Краљева. Проблем са овом убикацијом јесте тај што је село, иако је на левој страни реке, касније увек припадало Пожешкој кази, а не Рудничкој, док је источније село Сирча припадало потоњој (А. Аличић, *Пойиси*, I, 322-323; А. Аличић, *Пойиси*, III, 395, 453).

[68] У наредним пописима Осећин са Граховиштем–Одскал/Оскал–Очигал/Одеблић/Крбал. Приликом разграничења села Мрсаћ (14 km југоисточно од Чачка) 1828. године постојала су села Оцикле и Крнуле [А. Аличић, *Пойиси*, II, 76; А. Аличић, *Пойиси*, III, 430, 456; Драгољуб В. Корићанац, *Нагибар: антропогеографска исцртавања* (Београд: Филозофски факултет Универзитета у Београду, 1992), 204-205]. За мезру Лађане се наводи да се налазила на реци Морави, а у наредним пописима се са истим именом јавља као самостално село. У попису из 1528. године село је под примићуром Радованом,

сином Селака, као и село Осећин са Граховиштем. У прилог вези Одискала из 1476/1477. и Лађана 1528. године иде понављање домаћинства чији је старешина једне куће био Војин/Бојин, син Братка/Влатка. Мало је вероватно повезивање са данашњим селом Лађевци са леве стране реке, пошто се увек наводи у Пожешкој кази (А. Аличић, *Пойиси*, II, 78).

[69] А. Аличић, *Пойиси*, I, 180-184.

Табела 3 – Кнежине нахије Мораве из 1476/1477. године⁷⁰

Кнез Павал, син Вукице из Нихана (Тијања)										
Поседник ⁷¹	Села / Збир кнежине	Каза ⁷²	Старе- шине/ табије		Обични власи/ табије ⁷³		Ратаји/ табије		Укупно	
			27	25	506	250	56	8	589	283
К	Нихан ⁷⁴	Б	1	1	7	6	5		13	7
К	Никшур ⁷⁵	Б			13	10	4	2	17	12
К	Лисица ⁷⁶	Б			12	7			12	7
Укупно кнез			1	1	32	23	9	2	42	26
1	Гуча ⁷⁷	Б	1	2	14	7	3		18	9
2	Рогача ⁷⁸	Б	1	3	16	9	5		22	12
2	Мратково ⁷⁹	Б			10	7			10	7
2	Излад ⁸⁰	Б			14	4			14	4
2	Лучани ⁸¹	Б			10	2			10	2
3	Тушково (део) ⁸²	Б	1	/	6	5	3	1	10	6
3	Гугаљ (са селом Дренова) ⁸³	Б			27	19			27	19
4	Запуће ⁸⁴	Б	1	1	5	2	1		7	3
5	Лозница ⁸⁵	Б	1	2	20	16	2	1	23	19
6	Љубомир ⁸⁶	Б	1	2	14	10	3		18	12
6	Милетићи ⁸⁷	Б			13	6			13	6
7	Пухово ⁸⁸	Б	1	1	30	9	3	2	34	12
7	Мракуш ⁸⁹	Б			15	11	1		16	11
7	Турица ⁹⁰	Б			10	8	1		11	8
8	Марковица ⁹¹	Б	1	/	9	3	1		11	3
9	Мишљо ⁹²	Б	1	/	8	3	1		10	3
10	Ковач Лука ⁹³	Б	1	1	6	4			7	5
11	Бијаница ⁹⁴	Б	1	/	8	4	4		13	4
11	Ђиревац ⁹⁵	Б			5	4			5	4
11	Котраже ⁹⁶	Б			23	11			23	11
12	Котраже ⁹⁷	Б	1	/	5	2			6	2
13	Котраже ⁹⁸	Б	1	2	11	6	1		13	8
14	Орашица ⁹⁹	Б	1	/	7	3	1		9	3
15	Билица ¹⁰⁰ и Живица ¹⁰¹	Б	1	/	13	4			14	4
16	Билице ¹⁰²	Б	1	2	9	3	1		11	5
17	Хртар ¹⁰³	Б	1	/	15	5	1		17	5
18	Подбрежје ¹⁰⁴	Б	1	1	9	5	1	1	11	7
19	Зминац ¹⁰⁵	Б	1	1	7	2			8	3
20	Кнежевац ¹⁰⁶	О	1	1	9	5	1	1	11	7
21	Трепча ¹⁰⁷	О	1	/	26	16	3		30	16
22	Биљине ¹⁰⁸	О	1	/	7	3	6		14	3
22	Бездна ¹⁰⁹	О			34	6			34	6
23	Црнил ¹¹⁰	О	1	2	Нема обичне влаха.				1	2
24	Трбица ¹¹¹	О	1	1	7	5			8	6
25	Мојсин ¹¹²	О	1	1	13	4	1		15	5
*	Трбушани ¹¹³	Б			10	3	1		11	3
*	Ракова ¹¹⁴	О			16	6			16	6
*	Какар ¹¹⁵	О	1	1	13	5	2		16	6

К	Лопатница ¹¹⁶	Б	1	1	2	2	12	6	15	9
К	Миравићи ¹¹⁷	Б			9	3			9	3
К	Скоровнићи ¹¹⁸	Б			8	7			8	7
Укупно кнез			1	1	19	12	12	6	32	19
1	Петница ¹¹⁹	Б	1	2	15	9	4	1	20	12
1	Катина ¹²⁰	Б			5	3			5	3
1	Нирате ¹²¹	Б			5	2			5	2
2	Вучица ¹²²	Б	1	/	14	7	3		18	7
3	Горушица ¹²³	Б	1	1	19	11	2	1	22	13
4	Ћиће ¹²⁴	Б	1	2	28	16	3	1	32	19
5	Вранићи ¹²⁵	Б	1	2	13	7	2		16	9
5	Живица (део)	Б			13	8			13	8
6	Живица (део)	Б	1	1	5	3	1		7	4
6	Стрмово ¹²⁶	Б			8	3			8	3
7	Буковица ¹²⁷	Б	1	1	16	11	1		18	12
8	Дубац ¹²⁸	Б	1	2	3	2			4	4
9	Темник ¹²⁹	О	1	2	19	16	4		24	18
9	Лескова ¹³⁰	О			9	5			9	5
10	Бичани ¹³¹	О	1	1	12	3	1		14	4
11	Обрва ¹³²	О	1	1	20	13	2		23	14
12	Шутица ¹³³	О	1	/	23	14			24	14
13	Бранешци ¹³⁴	О	1	4	10	7			11	11
14	Цветко ¹³⁵	О	1	1	11	10	1		13	11
14	Крадуловац ¹³⁶	О			14	11			14	11
15	Јеховац ¹³⁷	О	1	/	6	3			7	3
16	Грачаница ¹³⁸	О	1	1	5	5			6	6
17	Јабуча ¹³⁹	О	1	1	7	6			8	7
18	Јелшичаница ¹⁴⁰	О	1	1	8	3			9	4
19	Бресница ¹⁴¹	О	1	1	8	4	3		12	5
Укупно примићури			19	24	296	182	27	3	342	209
Кнез Мркша из Рашановца										
Села / Збир кнежине			16	16	289	157	32	15	337	188
К	Рашановци ¹⁴²	Б	1	1	6	3	4	3	11	7
К	Богин Кључ ¹⁴³	Б			2	1	3	2	5	3
Укупно кнез			1	1	8	4	7	5	16	10
1	Годун ¹⁴⁴	Б	1	/	15	9	1		17	9
2	Вирци ¹⁴⁵	Б	1	/	26	15	2	3	29	18
3	Међурош ¹⁴⁶	О	1	3	16	11	6	5	23	19
3	Ригутовац ¹⁴⁷	О			12	8			12	8
3	Горњи Привор ¹⁴⁸	О			20	13			20	13
3	Враница ¹⁴⁹	О			13	6			13	6
4	Придворица ¹⁵⁰	О	1	/	13	9	4		18	9
4	Рипе ¹⁵¹	О			10	6			10	6
4	Мратинци ¹⁵²	О			8	2			8	2
5	Добретићи ¹⁵³	О	1	1	15	9	1	1	17	11
6	Чемерница ¹⁵⁴	О	1	1	20	13	2	1	23	15
7	Галица ¹⁵⁵	О	1	2	8	5			9	7
8	Селкова Дуб ¹⁵⁶	О	1	1	7	4			8	5
9	Семедраже ¹⁵⁷	О	1	2	7	2			8	4
10	Каменица ¹⁵⁸	О	1	1	9	5			10	6

11	Љутци ¹⁵⁹	О	1	/	9	5	1		11	5
12	Ниђиревац ¹⁶⁰	О	1	1	9	4	1		11	5
13	Брезачин ¹⁶¹	О	1	2	15	11	2		18	13
14	Стрниш ¹⁶²	О	1	1	20	10	2		23	11
15	Сутеска ¹⁶³	О	1	/	29	6	3		33	6
Укупно примићури			15	15	281	153	25	10	321	178
Кнез Ђурађ, син Радише из Бањице										
Села / Збир кнежине			8	10	254	156	28	8	290	174
К	Вапе ¹⁶⁴	Б			18	11	2	1	21	15
К	Карача ¹⁶⁵	Б			13	8	2		15	8
К	Вилуше ¹⁶⁶	Б			22	18			22	18
К	Бањица ¹⁶⁷	Б	1	3	24	13	8	3	32	16
К	Јежевица ¹⁶⁸	Б			27	19			27	19
К	Лисице ¹⁶⁹	Б			13	10			13	10
К	Заблато ¹⁷⁰	Б			12	3	1		13	3
К	*Петровица ¹⁷¹	Б			/	/	1	1	1	1
К	*Милотина	Б			/	/	2	1	2	1
Укупно кнез			1	3	129	82	16	6	146	91
1	Коневихи ¹⁷²	Б	1	1	16	9	2		19	10
2	Губеровац ¹⁷³	Б	1	/	31	19	4	1	36	20
3	Горачићи ¹⁷⁴	Б	1	1	28	13	2		31	14
4	Рајац у Слатини ¹⁷⁵	Б	1	2	21	16	2	1	24	19
5	Лепеница ¹⁷⁶	Б	1	1	10	7			11	8
6	Запоклица ¹⁷⁷	О	1	1	8	7	1		10	8
7	Ђуробница ¹⁷⁸	О	1	1	11	3	1		13	4
Укупно примићури			7	7	125	74	12	2	144	83
Кнез Шобат, син Карана из Рудог Поља										
Села / Збир кнежине			21	29	287	254	29	9	337	292
К	Руда Поља ¹⁷⁹	Б	1	/	27	26	10	2	38	28
Укупно кнез			1	/	27	26	10	2	38	28
1	Скапаница ¹⁸⁰	Б	1	1	9	4			10	5
2	Лисовићи ¹⁸¹	Б	1	1	21	16	4	1	26	18
3	Миленићи ¹⁸²	Б	1	/	5	4	1		7	4
4	Кореница ¹⁸³	Б	1	/	14	15	2	1	17	16
4	Потерица на Морави ¹⁸⁴	Б			13	15			13	15
5	Одискал и мезра Лађане ¹⁸⁵	Б	1	1	25	23	3	2	29	26
6	Бачвине ¹⁸⁶	Б	1	3	8	6			9	9
7	Паштран/Карачова ¹⁸⁷	О	1	1	4	3			5	4
8	Сирче ¹⁸⁸	О	1	3	22	21	1		24	24
9	Кашиловац ¹⁸⁹	О	1	2	17	15	4	3	22	20
9	Минуша ¹⁹⁰	О			17	22			17	22
10	Петрова Поља ¹⁹¹	О	1	3	6	2			7	5
11	Вирево ¹⁹²	О	1	2	7	10			8	12
12	Кростовац ¹⁹³	О	1	1	4	4			5	5
13	Хљевићи ¹⁹⁴	О	1	2	6	4			7	6
14	Чилино ¹⁹⁵	О	1	1	21	19			22	20
15	Свињица ¹⁹⁶	О	1	1	6	6			7	7
16	Краштевица ¹⁹⁷	О	1	1	3	5			4	6
17	Прибино ¹⁹⁸	О	1	1	16	12	2		19	13

18	Опница ¹⁹⁹	С	1	1	8	4	1		10	5
19	Љубенићи ²⁰⁰	С	1	1	13	9			14	10
20	Тулац ²⁰¹	С	1	3	15	9	1		17	12
Укупно примићури			20	29	260	228	19	7	299	264
Кнез Врањеш, син Мијобрада из Заклопаче										
Села / Збир кнежине			17	20	239	214	29	11	285	245
К	Бјелоповци ²⁰²	Б	1	4	8	16	3	1	12	21
К	Заклопача ²⁰³	Б			6	11	4	2	10	13
Укупно кнез			1	4	14	27	7	3	22	34
1	Каменица ²⁰⁴	Б	1	1	8	8	1	2	10	11
2	Владимирине ²⁰⁵	Б	1	1	29	35	4	2	34	38
2	Брестова (део) ²⁰⁶	Б			9	7			9	7
3	Крушница ²⁰⁷	Б	1	1	13	15	3		17	16
3	Ратине ²⁰⁸	Б			8	3			8	3
4	Гуновац ²⁰⁹	Б			6	4			6	4
4	Крушница ²¹⁰	Б	1	1	12	13	2	2	15	16
5	Прештево ²¹¹	Б	1	1	10	8	1	1	12	10
6	Доња Врба ²¹²	Б	1	2	12	11	2		15	13
7	Горња Врба ²¹³	Б	1	1	7	8	1		9	9
8	Милишићи ²¹⁴	Б	1	2	11	9			12	11
9	Коњуши ²¹⁵	Б	1	1	11	8	1		13	9
10	Богинци ²¹⁶	О	1	/	17	10			18	10
11	Дренова ²¹⁷	О	1	1	10	12	2	1	13	14
9	Брајковац ²¹⁸	С			7	6			7	6
12	Надери ²¹⁹	С	1	1	9	4	1		11	5
13	Вољанићи ²²⁰	С	1	2	16	12	2		19	14
14	Приштинци ²²¹	С	1	1	10	3	2		13	4
15	Ладеница ²²²	С	1	/	12	8			13	8
16	Радој Вукулу ²²³	С	1	/	8	3			9	3
Укупно примићури			16	16	225	187	22	8	263	211
Кнез Божидар, син Николе из нахије Островице										
Села / Збир кнежине			5	7	106	70	13	1	124	78
К	Заграђе ²²⁴	О	1	4	15	12			25	17
К	Бучине ²²⁵	О			16	11	9	1	16	11
К	Подград (Борач) ²²⁶	О			9	5			9	5
Укупно кнез			1	4	40	28	9	1	50	33
1	Прислоница ²²⁷	О	1	/	21	15	2		24	15
2	Добриња ²²⁸	О	1	2	22	18	2		25	20
3	Острва ²²⁹	О	1	1	17	8			18	9
4	У самом Руднику ²³⁰	О	1	/	6	1			7	1
Укупно примићури			4	3	66	42	4		74	45

* Прецртане колоне и редови су села која нису у старој жупи или нахији Морава, а припадају кнезовима из нахије Морава

70 У збир кнежина урачуната су и села која нису припадала нахији Морави, да би се стекао увид у њихов пун капацитет.

71 У овој колони означено је ко је непосредно управљао селом. „К” означава кнеза, тј. да је село под његовом непосредном управом, а бројеви примићуре, тј. да је под њиховом управом. Пошто је само један примићур имао села у обе казе, он је предочен знаком „*”. Села

чији су називи подебљани позната су и забележена на карти.

72 У овој колони означено је којој кази је село припадало. Села означена словом „Б” припадају Брвеничкој кази, словом „О” – Островичкој, а словом „С” – Смедеревској.

73 У колонама са обичним власима и ратајима, подебљани бројеви означени плавом бојом представљају теклиће, а ратаји црвеном оне који су пописани са старешинама,

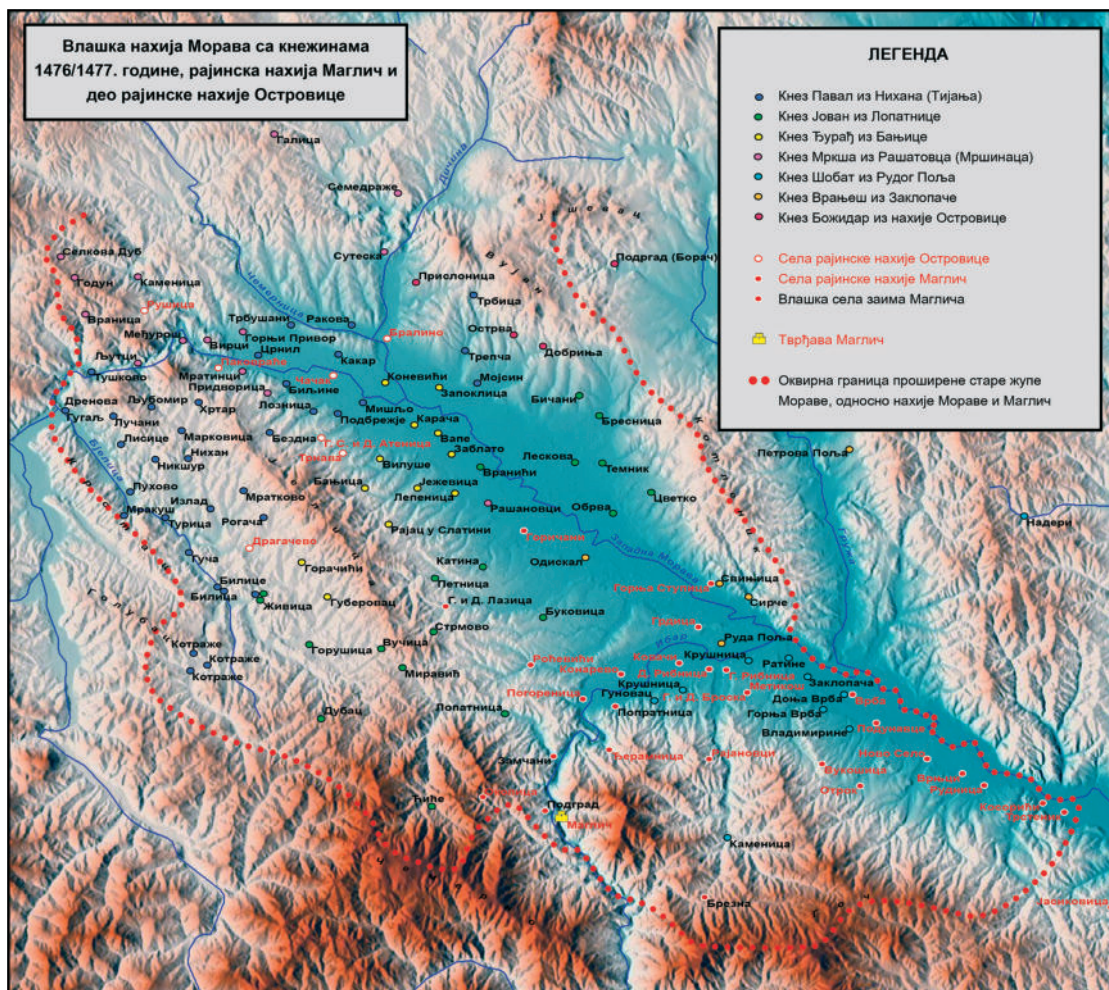
- а не посебно као већина њих. Црвеном бојом означен је и број обичних влашких кућа у селу Бранешци, пошто је у збиру уписано 15, а пописано је десет кућа, док се број табџа поклапа.
- 74 Види напомену 60.
- 75 Данас Негришори, 4 km источно од Лучана.
- 76 Данас Лисице, 2 km јужно од Лучана.
- 77 Данас истоимено место, 12 km југоисточно од Лучана.
- 78 Данас истоимено место, 13 km источно од Лучана.
- 79 Мартково се помиње само у попису 1476/1477. године. На простору између села Лучана и Рогаче, која заједно са Мратковом и Изладом држи примићур Милић, син Јована, данас се налазе села Зеоке и Граб (13 km источно од Лучана), која нису пронађена у овом попису. Пошто се Граб помиње у каснијим пописима, док Зеоке не, већа је могућност да Мратково треба повезати са њим, али за то нису пронађени докази у поређењу пописа 1476/1477. и 1528. године (А. Аличић, *Појиси*, II, 151).
- 80 У попису из 1528. Рогача је пописана са Златама, са којом можда треба повезати Излад из 1476/1477. године. Данас постоји Златна коса између Рогаче и Турице, 11 km источно од Лучана [А. Аличић, *Појиси*, II, 151; *Топографска карта Чачак, лист 529-2-3 (Горачићу), размера 1:25.000* (Београд: Војногеографски институт, Југословенска народна армија), дигитална верзија (приступљено 25. јануара 2026, https://www.topografskakarta.com/jugo/download/srb_25/cacak_6/h406.html).
- 81 Данас истоимена варошица, седиште општине Лучани.
- 82 Данас Тучково, 4 km северно од Лучана.
- 83 Данас Гугаљ, 3 km западно од Лучана; Дренова се не наводи уз име села, али се у попису за поједине мештане каже да станују у Дренови, која је очито била заселак током овог пописа. У XVI веку Дренова се јавља као самостално село, да би почетком XIX века променила име у Џљин, како се и данас зове, а налази се 2 km северно од Лучана [Јовиша Славковић, *Сѣановништѣво Драїачева: од ѿоловине XV до грује деценије XXI века*, 2. изд. (Гуча: Библиотека општине Лучани, 2017), 307].
- 84 Непознато.
- 85 Данас истоимено село, 3 km јужно од Чачка.
- 86 Данас село Дучаловићи, 7 km североисточно од Лучана. Село је 1536. године уписано да је чувало кланац Секире, које је 1572. чувало село Лисице. Секире је брдо између Лучана, Лисице, Негришора и Дучаловића, од којих до сада једино село Дучаловићи није пронађен. Аличић је село Љубомир сместио на место Џљина, међутим, оно је удаљено од брда Секире (између њих налази се село Лучани), а већ је изједначено са селом Дренова. Пошто је село Дучаловићи једино које није до сада пронађено, а налази се поред брда Секире и на месту куда је ишао стари пут поред Марковице, мислимо да Љубомир треба тражити у његовом атару [А. Аличић, *Појиси*, III, 370, 458; *Топографска карта Чачак, лист 529-1-4 (Лучани), размера 1:25.000* (Београд: Војногеографски институт, Југословенска народна армија), дигитална верзија (приступљено 25. јануара 2026, https://www.topografskakarta.com/jugo/download/srb_25/cacak_4/h404.html).
- 87 Примићур Бранисав, син Оливера, држао је заједно села Љубомир (Дучаловићи) и Милетић, за које Аличић даје могућност да се ради о селу Вичи. У попису из 1528. године јављају се села Милетић, које држи кнез Радивој, син Вукача из Лопатнице, и Јелишићи/Билишићи/Милишићи које је лични посед Паваловог наследника кнеза Раје (на свим местима у попису се зове Раја, само на почетку навођења кнежине уписан као Петрија), сина Паве (Павала) из Тијања, а које се 1536. године наводи као Милетић. Пошто знамо да је кнез Раја своје баштинске поседе имао у Доњем Драгачеву, а село је 1476/1477. пописано са Љубомиром, мишљења смо да Милетић из 1476/1477. треба повезати са Јелишићи/Билишићи/Милишићи–Милетић из 1528–1536. године. У прилог овоме иду имена Обрад/Обрен и Добри/Добрил која се понављају у улози отац/син за поменута села, док нисмо пронашли ниједно име за Милетић из 1476/1477. и Милетић из 1528. године. Стога, село треба тражити око данашњих Дучаловића (А. Аличић, *Појиси*, II, 52-53, 127; А. Аличић, *Појиси*, III, 467-468).
- 88 Данас истоимено село, 6 km југоисточно од Лучана.
- 89 Може се налазило на месту данашњег села Лисе, 7 km југоисточно од Лучана, које до сада није пронађено у пописима. У попису из 1528. године наведено је након суседног Пухова, 1559/1560. из нахије су уписани само Мракуш и суседни Лопаш, а 1572. је поново уписано пре Лопаша (А. Аличић, *Појиси*, II, 132; А. Аличић, *Појиси*, III, 9-10, 444, 526).
- 90 Данас истоимено село, 9 km југоисточно од Лучана.
- 91 Данас истоимено село, 6 km источно од Лучана.
- 92 У наредним пописима Мешљево–Мишљево–Мишљева/Добраље, а налазило се на Морави. У попису из 1476/1477. године припадало је кнезу Павалу, а 1528. кнезу Драгићу, сину Радоње из Озрима, а поседи ова два кнеза на Морави додирују се једино западно од Чачка око Кулиновачког поља, где можда треба тражити и ово село (А. Аличић, *Појиси*, II, 181; А. Аличић, *Појиси*, III, 409, 465).
- 93 Непознато.
- 94 Непознато.
- 95 Непознато.
- 96 У наредним пописима Горња Котражица, данас село Котража, 19 km југоисточно од Лучана.
- 97 У наредним пописима Средња Котражица, данас село Котража, 19 km југоисточно од Лучана.
- 98 У наредним пописима Доња Котражица, данас село Котража, 19 km југоисточно од Лучана.
- 99 Непознато.
- 100 Данас село Белица, 14 km југоисточно од Лучана.
- 101 Данас истоимено село, 18 km југоисточно од Лучана.
- 102 Може да се мисли на други део села Билице.
- 103 Данас село Ртари, 8 km источно од Лучана.
- 104 У попису из 1528. године наведено је друго име за село, Кулиновац (А. Аличић, *Појиси*, II, 182). Данас село Кулиновци, 3 km јужно од Чачка.
- 105 Непознато.

- 106 Непознато.
- 107 У наредним пописима Доња Трепча, како се и данас зове, а налази се 9 km североисточно од Чачка.
- 108 Данас село Бељине, 3 km западно од Чачка.
- 109 У пописима из XVI века у Пожешкој кази постоје два села која се јављују са именом Брезна или слично. Једно село је Брезна–Нередиње (Бездније)–Брезна (Бездање) које је 1528. припадало кнезу Раји из Тијања, док је друго Брезине–Брезна–Прежине које је 1528. припадало кнезу Вукачу, сину Вукашина из Заклопаче. У попису из 1528. године приређеном од стране турских историчара јављају се села Yezdine и Vrežna, како их данас и срећемо – Јездина 5 km југо-западно од Чачка и Брезна 17 km јужно од Краљева. Примићур Бељине и Бездне 1476/1477. године био је Вукашин, син Вука, који се 1528. наводи као отац примићура Буре који држи само село Брезну, што значи да ово село треба изједначити са местом Yezdine, тј. Јездином. Са друге стране, село Брезине из 1528. треба изједначити са селом Brežna, односно Брезном јужно од Краљева, а које је 1476/1477. године под истим именом припадало зајму Маглича (*MAD 506 numaralı Semendire Livâsı İcmâl Tahrîr Defteri*, 23, 58; А. Аличић, *Појиси*, III, 416, 432, 466, 520).
- 110 Заселак Црњељово јужно од Пријевова, а 6 km западно од Чачка (А. Аличић, *Појиси*, I, 162).
- 111 Аличић је мишљења да село Трбицу вероватно треба тражити у Горњој или Доњој Трепчи. Упоредивањем пописа Трбице из 1476/1477. и Горње Трепче из 1528. године примећује се неколико повезаних породица – Степан, син Миросава/Миросала у оба пописа, а Смољен, Мирче и Радован 1476/1477. као синови, а 1528. године као очеви. Према томе, данас село Горња Трепча, 12 km североисточно од Чачка (А. Аличић, *Појиси*, II, 31-34).
- 112 Данас село Мојсиње, 10 km источно од Чачка.
- 113 Уписан да припада Брвенику, али се у каснијим пописима увек наводи у кази Рудник. Данас истоимено село, 4 km северно од Чачка.
- 114 Данас истоимено село, 4 km северно од Чачка.
- 115 Данас село Љубић, 2 km северно од Чачка (В. Тртовић, „Стари назив Какар?”, *Чачански глас*, бр. 44, 10. новембар 2017, 7).
- 116 Данас истоимено село, 16 km западно од Краљева.
- 117 Данас у Каони, 27 km југоисточно од Лучана, постоји потес/шума Миразићи [Коста Јовановић, „Горње Драгачево: антропогеографска проматрања”, *Српски етнографски зборник* 11 (1908), 375].
- 118 У попису из 1572. године уписано је да је други назив за село Горња [нечитко]. Село је сигурно било у близини Лопатнице, па се можда нејасни део односио на Горњу Лопатницу (А. Аличић, *Појиси*, III, 222).
- 119 Данас истоимено село, 16 km југоисточно од Чачка.
- 120 У наредним пописима наведена под именом Канина. У попису из 1476/1477. године припада примићуру Милошу Припчевићу, као и села Петница и Нирате. У попису из 1528. године налазило се међу личним поседима кнеза Вукача, сина Вукашина из Заклопаче, који је држао и село Жаочане. У попису из 1536. године село је пописано иза Доње Липнице, а пре Горичана. Дакле, село треба тражити у првом реду у суседству Петнице, а затим Жаочана, Липнице и Горичана, па га стога можда треба повезати са селом Качулице (17 km југоистоимено од Чачка), које до сада није пронађено ни у једном попису. Место можда има исту или сродну основу, ако се узме у обзир облик забележен 1476/1477. године – Кат-, при чему је дошло до преласка гласа *й* у *ч* (А. Аличић, *Појиси*, II, 203; А. Аличић, *Појиси*, III, 504).
- 121 Непознато, вероватно у околини Петнице и Качулице.
- 122 Село се налазило на речици Вучици, која тече између села Властељице и Каоне, 26 km југоисточно од Лучана. Вучица се последњи пут помиње 1528. године, па можда представља континуитет са селом Вучковицом, које се помиње само 1536. и 1572. године. Међутим, нема ниједног поклапања у списку домаћинстава Вучице из 1528. и Вучковице 1536. године (А. Аличић, *Појиси*, II, 43-44; А. Аличић, *Појиси*, III, 220, 492).
- 123 Данас село Милатовићи, 23 km југоисточно од Лучана, или око њега. Кроз Милатовиће тече поток Горушица, који се улива у реку Бјелицу у селу Вичи, коју такође можда треба тражити у оквиру овог села (С. Катић, „Рударство Чемерна и Троглава”, 13).
- 124 Види напомену 23.
- 125 У пописима 1528. и 1536. године село се звало Вранићи–Вранићи, што доказује Вучерин, син примићура Дабижива 1476/1477, који се 1528. године помиње као отац примићура Ђурице. У попису из 1528. године село је било у кнежини кнеза Радича из Катрге, чије ниједно село није убицирано на простору Драгачева. Село је 1528. и 1536. пописано пре села Рашатовац, а у суседном селу Кукићима (12 km источно од Чачка) постоји потес Врањак, које је близу поседа кнеза Јована 1476/1477. и потпуно у оквиру области кнеза Радича 1528. године. Примићур Дабижив је 1476/1477. године држао један део драгачевског села Живице, што само по себи не представља проблем, будући да је сличан случај велике удаљености између поседа забележен и код примићура који је управљао другим делом Живице и селом Стрмово (заселак села Лазац) [А. Аличић, *Појиси*, II, 79; А. Аличић, *Појиси*, III, 483; *Топографска карта Чачак, лист 529-2-4 (Жаочани)*, *размера 1:25.000* (Београд: Војногеографски институт, Југословенска народна армија), дигитална верзија (приступљено 25. јануара 2026, https://www.topografskakarta.com/jugo/download/srb_25/cacak_1/h401.html); А. Аличић, *Појиси*, III, 482-483].
- 126 Данас заселак села Лазац, 18 km западно од Краљева [*Топографска карта Чачак, лист 529-1-1 (Лазац)*, *размера 1:25.000* (Београд: Војногеографски институт, Југословенска народна армија), дигитална верзија (приступљено 25. јануара 2026, https://www.topografskakarta.com/jugo/download/srb_25/cacak_1/h401.html); Велика удаљеност између два села истог примићура, и то оба која држе део села Живице, можда упућује на процес пресељавања/насељавања, вероватно Стрмова и Вранића.
- 127 Данас истоимено село, 18 km западно од Краљева.
- 128 Данас Горњи и Доњи Дубац село, 27 km југоисточно од Лучана.

- 129 Уписан да припада Брвенику, али се у каснијим пописима увек наводи у кази Рудник. Данас село Тавник, 14 km северозападно од Краљева.
- 130 Заједно са Тамником 1476/1477. године припада примићуру Иванихни, док 1528, као Љескова, лично кнезу Радичу, заједно са Темнићем (Тавником) и Кадргом (Катргом). Данас постоји потес Лешће у Катрзи, 14 km северозападно од Краљева (А. Аличић, *Пойиси*, II, 56–57).
- 131 У попису из 1528. и касније у Рудничкој Морави наводе се два села са именима која би могла наводити на ово село, а то су Баче–Бача–Баче/Бечње, односно Бичин (могуће читати и као Телчин)–Бичин (Биочин)–Бичин. Иако име другог села на прву подсећа на село Бичани, нема значајнијих поклапања у именима очева/синова из 1476/1477. и 1528. године. Са друге стране, са селом Баче пронађено је неколико њих – Вукашин, Радосав, Радић, Радоња, Радишин/Радашин и Малко, што нас наводи да село повежемо са њим. У другом попису након 1528. године (МНТ 629) село се наводи и као Бечње, због чега га треба изједначити са селом Бечањ поред Бреснице, 17 km источно од Чачка. Ово се у потпуности уклапа у поседе кнеза Јована из 1476/1477. и кнеза Радича из 1528. године коме је тада припадало (А. Аличић, *Пойиси*, II, 39, 92–93, 261).
- 132 Данас истоимено село, 11 km северозападно од Краљева.
- 133 У наредним пописима Шутци–Шутица–Шутци (А. Аличић, *Пойиси*, I, 414; А. Аличић, *Пойиси*, II, 300). Данашње село Шутци, 12 km источно од Љига, јавља се тек од 1528. године као село кнеза Димитрија из Козеља, те га не треба мешати са њим.
- 134 Село се касније не наводи, али има исто име као таковско село Бершић–Бранишинци–Бранешци у попису 1572, а које се не наводи 1476/1477. године. Међутим, нисмо пронашли подударња између њих у пописима 1476/1477. и 1528. године (А. Аличић, *Пойиси*, I, 429; А. Аличић, *Пойиси*, II, 292–293).
- 135 Данас село Цветке, 11 km северно од Краљева.
- 136 Непознато.
- 137 У наредним пописима Јеховац (уписано Брестовац)–Јеховац (уписано Јешевац) (А. Аличић, *Пойиси*, II, 95–96, 286).
- 138 Радисављевић, Булић и Војновић село смештају источно од Опланића (Д. Радисављевић, Д. Булић и М. Војновић, „Ожупи Морави и њеним границама“, 122).
- 139 Радисављевић, Булић и Војновић село смештају у окружењу Бечањ и Бресница (Д. Радисављевић, Д. Булић и М. Војновић, „Ожупи Морави и њеним границама“, 135). Међутим, погрешно су навели да се налазило у кнежини кнеза Вукдрага. Пошто се у пописима из 1476/1477. и 1528. године наводи у истом низу са селима Јеховац и Грачаница, а у кнежинама кнеза Јована из Лопатнице и кнеза Радича из Катрге, треба их заједнички и тражити (А. Аличић, *Пойиси*, II, 94–96). Отворен простор, где нема убицираних села, а где се могу поклапати поседе поменутих кнезова, јесте у атарима села Лађевци, Цветке, Милочај и Поповићи, где су Радисављевић, Булић и Војновић већ сместили Грачаницу.
- 140 Непознато.
- 141 Данас истоимено село, 20 km источно од Чачка.
- 142 Село је у каснијем периоду по кнезу Мркши променило име у Мршинци (15 km југоисточно од Чачка), док је Рашановац остао као назив једног потеза у њему [Радован М. Маринковић, „Становништво Слатине, Жаочана, Кукића и Мршинаца“, *Зборник радова Народног музеја* 17 (1987), 242].
- 143 Непознато, осим ако се не ради о селу Богutowaц, за шта нисмо пронашли конкретне индикаторе.
- 144 Данас постоји истоимено брдо у селу Врнчани, 17 km западно од Чачка [Љубомир Павловић, „Ужичка Црна Гора“, *Српски етнографски зборник* 34 (1925), 105].
- 145 Иако нема већих поклапања која би то потврдила, пошто су пронађена само два и то честа имена синова 1476/1477. и очева 1528. године (Радосав и Ђурађ), највероватније се мисли на село Видову, 10 km западно од Чачка. Занимљиво је да се доста имена, и то ретких, синова овог села поклапа са очевима села Врчани (Врнчани, 10 km северозападно од Горњег Милановца) из 1528. године – Угрин, Данчул, Брајан, Ђурађ и можда Никој/Никић. Ипак, због велике удаљености овог села, мало је вероватно да је оно 1476/1477. године припадало Брвеничкој кази, док се, са друге стране, Видова у потпуности уклапа у поседе кнеза Мркше (А. Аличић, *Пойиси*, II, 228). Можда је, пак, овде реч о миграцији становништва током насељавања овог простора, тј. насељавања Врчана из села Видове између 1476/1477. и 1528. године.
- 146 Данас село Међуврше, 10 km западно од Чачка.
- 147 Село је, као што смо већ рекли (види напомену 3), више пута мењало казу којој припада, што упућује на то да је било на самој њиховој граници. Село је припадало примићуру Милошу, сину Вука, чија су сва села била једна уз друго, те највероватније и њега треба тражити око њих (А. Аличић, *Пойиси*, II, 103, 303; А. Аличић, *Пойиси*, III, 531).
- 148 Данас село Пријево, 6 km западно од Чачка.
- 149 Види напомену 19.
- 150 Уписано у Островици, док је касније припадало Пожешкој кази. Данас истоимено село, 4 km југозападно од Чачка.
- 151 У попису из 1528. године село је наведено као Вапа, а са селом Миројевци припадало је примићуру Ђоку, сину Ђурађа. На ово упућују имена очева/синова Брајан, Владисав, Радосав, Никола, Витко/Видац. Од првог пописа након 1528. године прво село се утопило у друго, које се даље звало Миројевац–Миројева. Дакле, село Рипе из 1476/1477. подељено је на два села 1528. године, да би се након тога поново ујединило у једно, сада под поменути новим именом. Отац примићура Ђоке из 1528, Ђурађ, можда се крије иза првопописаног у Придворици 1476/1477. године – Ђуре, сина Брајана, који је извесно био брат примићура Димитрија, сина Брајана. Дакле, све указује да село треба тражити у околини Придворице (А. Аличић, *Пойиси*, I, 416; А. Аличић, *Пойиси*, II, 106, 316).
- 152 У наредним пописима увек се наводи са два имена: Мараница–Марајница–Маратница и Рђане–Стрђане–Срђан (А. Аличић, *Пойиси*, I, 443; А. Аличић, *Пойиси*, II, 174–175, 277–278). Данас недалеко од Придворице

- постоји село Риђаге, 6 km западно од Чачка. Проблем са овом убикацијом је то што се ово село налази са десне стране реке, а у свим пописима припада Остро-вичкој/Рудничкој кази. Ипак, видели смо да је сличан случај било са селом Свињица (Опланићи).
- 153 Непознато.
- 154 Данас постоји река Чемерница која тече кроз Прањане, Миоковце, Горњу Горевницу, Враниће, Трбушане, Ракову, Прељину, Коњевиће и Љубићку Балугу, где се улива у Западну Мораву. Од наведених села, у пописима нису пронађени само Миоковци и Вранићи.
- 155 Види напомену 28.
- 156 Види напомену 18.
- 157 Данас истоимено село, 4 km југозападно од Горњег Милановца.
- 158 Данас постоји река Каменица која тече кроз Јанчиће, Рошце, Видову и Пријевор, те село треба тражити на њеном току, можда у атару прва два поменућа места.
- 159 У пописима од 1528. до 1572. године спомиње се село Pirmiv/Tuši–Примио–Премиио/Љуте–Премиио/Туше. Пошто се у попису из 1536. село наводи и са именом Љуте, намеће се претпоставка да је у питању село Љутци из 1476/1477. године. Са друге стране, у попису из 1516. као део тимара Николе, сина Мрђе помиње се село Туше у кази Ужице, у које су се доселили власи по имену Премиио. Према наведеном, намеће се закључак да су постојала два села, Љутци/Љите и Туше/Премиио, која су се затим спојила, те је дошло до тога да се у пописима срећу сва три имена. У попису из 1528. године село Примио се налазило у великој и компактној области примићура Јована, сина Стојана, који је био потчињен кнезу Раји из Тијања. Он је поседовао чак седам села, која су се налазила на Западној Морави између Гугља и Тучкова. Пошто је село 1476/1477. припадало кнезу Мркши, а 1528. кнезу Раји, тј. примићуру Јовану, логично је тражити га на простору где су се ове области додиривале, а то је управо предео Овчарско-кабларске клисуре. Једино место у овом крају које није пронађено у пописима, а чији терен одговара формирању сеоске заједнице, јесте Овчар Бања, 13 km западно од Чачка. Она се такође налази и поред села Тушково (Тучково), које има исту основу као и село Туше, што може упућивати на неку везу између њих. На овај начин, село се уклапа и у кнежину кнеза Мркше и у кнежину кнеза Раје и у поседе примићура Стојана. На крају, у попису из 1572. године уз ово село наведен је и манастир Боровница, који се може повезати са неким од многобројних манастира у околини данашње Овчар Бање (*MAD 506 numaralı Semendire Livâsı İcmâl Tahrîr Defteri*, 48, 55; А. Аличић, *Појиси*, I, 350-351; А. Аличић, *Појиси*, II, 133-136; А. Аличић, *Појиси*, III, 425, 532).
- 160 Непознато.
- 161 Непознато.
- 162 Непознато.
- 163 У попису из 1559/1560. године село је било једино наведено из нахије Рудничка Морава, што је последица чињенице да је непосредно пре овог пописа ферманом добило дербенџијски статус. Данас село Брђани, 10 km северно од Чачка [А. Аличић, *Појиси*, III, 41-42; Исидор Ђуковић, *Рудничани и Таковци у ослободилачким рајовима Србије 1912–1918. Јодине*, 2. допуњено и измењено изд. (Горњи Милановац: Музеј Рудничко-таковског краја; Друштво за неговање традиција ослободилачких ратова Србије до 1918. године, 2005), 95].
- 164 Данас село Вапа, 8 km југоисточно од Чачка.
- 165 Данас село Балуга, 7 km југоисточно од Чачка, кроз коју тече река Карача.
- 166 Данас село Виљуша, 6 km југоисточно од Чачка.
- 167 Данас истоимено село, 8 km југоисточно од Чачка.
- 168 Данас истоимено село, 9 km југоисточно од Чачка.
- 169 У Трнави, 5 km југоисточно од Чачка, постоји локалитет Лисичјак, али нема довољно индикатора да се мисли на њега (А. Аличић, *Појиси*, I, 144).
- 170 Данас село Заблаће, 10 km југоисточно од Чачка.
- 171 Села Милотина и Петровица, у којима се помињу само ратаји, нису убицирана нити посведочена под овим именима у каснијим пописима.
- 172 Уписано да припада Брвеничкој кази, док је од 1528. године припадало Рудничкој. Данас село Коњевићи, 4 km источно од Чачка.
- 173 Данас село Губеревци, 18 km југоисточно од Лучана.
- 174 Данас истоимено село, 17 km југоисточно од Лучана.
- 175 Села Рајац и Слатина (12 и 13 km југоисточно од Чачка) су 1476/1477. чинила једно село, да би 1528. године била раздвојена и посебно пописана (А. Аличић, *Појиси*, I, 148; А. Аличић, *Појиси*, II, 155, 200).
- 176 Данас село Липница, 11 km југоисточно од Чачка.
- 177 Непознато.
- 178 У попису из 1528. године и касније постоји село Ђурила/Ђурић, али није доказана веза између њих. Постоје поток Ђурила у селима Миоковци (11 km северозападно од Чачка) и Пријевору (А. Аличић, *Појиси*, II, 115).
- 179 У Рудо Поље се највероватније доселио Каран, отац кнеза Шобата, пошто се село 1536. и 1572. године почиње бележити и под именом Карановац. Место је ово име носило све до 1882, када га мења у Краљево (Јаковљевић, „Трг Конарево у нахији Маглич“, 60-61).
- 180 Непознато.
- 181 Непознато. У наредним пописима Лисовац–Липовац–Лисовац (А. Аличић, *Појиси*, II, 50; А. Аличић, *Појиси*, III, 411, 488).
- 182 Непознато.
- 183 Непознато.
- 184 Непознато.
- 185 Види напомену 68.
- 186 Непознато.
- 187 Непознато.
- 188 Данас истоимено село, 4 km северно од Краљева.
- 189 Непознато.
- 190 Непознато.
- 191 Данас истоимено село, 15 km североисточно од Краљева.
- 192 Непознато.

- 193 Непознато.
- 194 Непознато.
- 195 Непознато.
- 196 Види напомену 67.
- 197 Непознато.
- 198 Непознато.
- 199 Непознато.
- 200 Непознато.
- 201 Непознато.
- 202 Села Бјелоповци (непознато) и Заклопача урачуната су у нахију Мораву, иако се уз њих наводи да припадају Магличу, пошто су оба села била влашка и припадала кнежевој баштини. Села су претходно можда била рајинска и припадала Магличу или као влашка тамошњем зајму.
- 203 Данас истоимено село, 7 km југоисточно од Краљева.
- 204 Данас истоимено село, 13 km јужно од Краљева.
- 205 Види напомену 26.
- 206 Владимирине (Вранеша) и Брестова су поседи примићура Божидача, сина Иваниша, док је 1528. године Божидарев син Рајче као примићур држао Владимир са селом Баројевац, док је Брестова тада била под примићуром Миловцем, сином Радоње, са селима Доња Врба и Горња Грабовица. Према наведеном, село Брестову треба тражити у окружењу Вранеша, Рибнице и Врбе (А. Аличић, *Појиси*, II, 184-185, 194-195).
- 207 Налазило се са селом Ратина под примићуром Милићом, сином Милетка, док је у попису из 1528. године као Крушевица под примићуром Јованом, сина Добривоја, са селом Доња Рибница. То доказује Петко, син Вукмана, који се појављује у оба пописа, као и пар имена која се појављују као синови 1476/1477, односно очеви 1528. Године. Према томе, ово село треба тражити на простору између Ратине и Рибнице, где се данас налази село Кованлук, 3 km југоисточно од Краљева (А. Аличић, *Појиси*, II, 191-192).
- 208 Данас истоимено село, 5 km југоисточно од Краљева.
- 209 Примићур овог села је Вукас, син Прибисава, који је пописан са сином Хераком, а држао је и друго село Крушницу. У попису из 1528. године његов син Херак био је примићур Горњег Готовца, како се сада звао Гуновац, а држао је и манастир Рајича (Жичу) у суседној Крушевици, која је наследила Крушницу, али не и само село. У свим наредним пописима село је уписано као Горњи Готовец. Данас заселак Готовец, део села Жиче, 5 km југозападно од Краљева (А. Аличић, *Појиси*, II, 83-85).
- 210 Види претходну напомену. У попису из 1528. године примићур овог села био је Страхиња, син Радича. У прилог повезаности Крушнице примићура Вукаса из 1476/1477. и Крушевице примићура Страхиње из 1528. године иде то што су 1528. три најстарија домаћинства, једина са преко четири табије међу којима је барем један син, имала имена очева Новак, Ђурашин и Радул/Радун, који се 1476/1477. године помињу као синови. Данас источни део села Жиче кроз коју протиче Крушевачки поток (А. Аличић, *Појиси*, II, 84-85).
- 211 Непознато.
- 212 Данас село Врба, 8 km југоисточно од Краљева.
- 213 Види претходну напомену.
- 214 Непознато.
- 215 Непознато.
- 216 Непознато.
- 217 Непознато.
- 218 Непознато.
- 219 Данас село Надрље, 7 km западно од Рековца.
- 220 Непознато.
- 221 Непознато.
- 222 Непознато.
- 223 Непознато.
- 224 Данас истоимено село, 15 km северно од Горњег Милановца
- 225 Непознато.
- 226 Данас село Борач, 10 km северозападно од Кнића.
- 227 Данас истоимено село, 10 km североисточно од Чачка.

Карта 1 – Влашка нахија Морава са кнежинама 1476/1477. године, рајинска нахија Маглич и део рајинске нахије Островице

Закључак

Анализа доступне писане грађе показује да је нахија Морава 1476/1477. године функционисала као статусна влашка административна јединица унутар османске војно-фискалне организације крајишта, а не као територијални наставак средњовековне жупе.

Територијална структура нахије није била последица географске заокружености, већ резултат насељавања влашких скупина на пусте или стратешки значајне просторе, при чему су војна служба, фискалне

привилегије и хијерархија кнежина одређивали њен стварни опсег.

Нахија је била кључни чинилац историјско-географске области Мораве, заједно са мањом рајинском нахијом Маглич и делом села нахије Островице, од којих се разликовала по статусу. Корени области Мораве лежали су у истоименој средњовековној жупи. Османско освајање није укинуло просторну целину области, али је њену административну структуру преобликовало у складу са фискално-војним потребама, уз проширење на област Драгачева.

Унутрашња структура нахије, заснована на влашкој самоуправи, односно институцији кнежева и примићура, сведочи да се османска власт ослањала на затечене облике влашке организације, уклапајући их у сопствени порески и војни систем. Кнежине су, иако често просторно некомпактне, чиниле стабилну мрежу локалне управе која је омогућавала ефикасно прикупљање дажбина и контролу становништва. На овај начин Османлије су обезбеђивале стабилност и одбрану пограничног простора, док су Срби, уживаоци влашког статуса, имали подношљивије пореске услове за живот. Овај оквир ојачаван је планским досељавањем влаха пре свега из Херцеговине, али и других крајева, што је представљало саставни део османске стратегије стабилизације, економског оживљавања и војног обезбеђења новоосвојених територија.

Социјална структура и однос између старешина, обичних влаха и ратаја указују на хетерогеност унутар влашког становништва. Најзначајнију улогу имали су кнежеви који су постали нови виши слој српског друштва у целини и носиоци његовог друштвеног и политичког ауторитета.

Нахија Морава се дакле показује као пример начина на који је османска управа у раном периоду своје власти организовала новоосвојени простор, становништво и војне обавезе, као и како су се Срби са влашким статусом, са друге стране, уклопили у њега. На овим основама и у овом периоду формиран је, а у XVI веку и коначно уобличен, и насеобинско-територијални оквир на простору чачанско-краљевачког краја који је опстао све до данас.

Оваква реконструкција показује да се раноосманске влашке нахије не могу тумачити искључиво као територијалне јединице, већ као административне и фискалне конструкције условљене војном функцијом и статусом становништва. Случај нахије Мораве тиме доприноси ширем разумевању

трансформације средњовековних простора у оквирима османске граничне политике XV века.

Извори и литература

Објављени архивски извори

MAD 506 numaralı Semendire Livâsı İcmâl Tahrîr Defteri (937/1530), Dizin ve Tıpkıbasım, pr. Murat Yüzbaşıoğlu, Ahmet Özkılınç, Ali Coşkun, Abdullah Sivri dağ. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2009, дигитална верзија (приступљено 19. фебруара 2026, <https://www.devletarsivleri.gov.tr/cdn/file/download?fileId=130>).

Аличић Ахмед. *Турски каџасџарски џоџиси неких џогруџа заџаџне Србије : XV и XVI век*. Књ. I–III. Чачак: Међуопштински историјски архив; Краљево: Историјски архив; Титово Ужице: Историјски архив, 1984/1985.

Амедоски Драгана. *Сумарни деџџер крушевачкој санџака из 1516. џогине = 1516 Tarihli Alacahisâr Sancâğı İcmâl Defteri: Transkripsyon, Sırpçaya Tercüme ve Tıpkıbasım*. Београд: Историјски институт, 2023.

Амедоски Драгана, Булић, Дејан. „Османски попис овчарине и торовине у кадилуку Мала Пожега из 1596. године”. *Мешовиџа џрађа – Miscellanea* 40 (2019), 7-18.

Катић Татјана, Гарић-Петровић, Гордана. „Попис зеамета и тимара области Брвеника из 1477. године”. *Мешовиџа џрађа – Miscellanea* 32 (2011), 157-190.

Литература

Беговић Мехмед. „Наши називи у турским рударским законима из XV и XVI века”. *Анали Правној факултету у Београду* 19, бр. 1/2 (1971), [19]-26. Доступно на: https://anali.rs/xml/197-1971c/1971-1-2c/Nasi_nazivi_u_turskim_rudarskim_zakonima_iz_xv_i_xvi_veka.pdf

Беговић Мехмед. „О рударским дажбинама у Србији у XV и XVI веку”. *Анали Правној факултету у Београду* 16, бр. 1 (1968), 3-10. Доступно на: https://anali.rs/xml/196-1968c/1968-1c/O_rudarskim_dazbinama_u_srbiji_u_xv_i_xvi_veku.pdf

Благојевић Милош. „Владар и поданици, властела и војници, зависни људи и трговци”. У: *Историја српској народа*, књ. I: *Од најстаријих времена до Маричке бишке (1371)*, ур. Сима Ђирковић. Београд: Српска књижевна задруга, 1981, 272-288.

Благојевић Милош. „Влашки кнезови, примићури и челници у држави Немањића и Котроманића”. *Сјоменица Милана Васића*, ур. Раде Михаљчић. Бања Лука: Академија наука и умјетности Републике Српске, 2005, 43-77.

Ђуковић Исидор. *Рудничани и Таковци у ослободилачким рашовима Србије 1912–1918. године*. 2. допуњено и измењено изд. Горњи Милановац: Музеј Рудничко-таковског краја; Друштво за неговање традиција ослободилачких ратова Србије до 1918. године, 2005.

Зиројевић Олга. *Царибродски друм од Београда до Софије (1459–1683)*. Београд: Историјски музеј Србије, 1970.

Ивановић Милош. „Жупа Морава и околне области у позном средњем веку”. *Краљево – град и људи*, ур. Александар Растовић и Весна Милојевић. Београд: Историјски институт; Краљево: Историјски архив Краљево, 2023, 23–40.

Илић Радомир М. „О љубићким селима”. Српски етнографски зборник 2 (1903), 1–88.

Јаковљевић Александар. „Трг Конарево у нахији Маглич, 15–16. век – средњовековни трг у раним османским изворима”. *Краљево – град и људи*, ур. Александар Растовић и Весна Милојевић. Београд: Историјски институт; Краљево: Историјски архив Краљево, 2023, 59–76.

Јовановић Коста. „Горње Драгачево: антропогеографска проматрања”. *Српски етнографски зборник* 11 (1908), 313–426.

Ковачевић-Којић Десанка. „Србија, мајдан сребра и злата”. У: *Историја српског народа*, књ. II: Доба борби за очување и обнову државе (1371–1537), ур. Јованка Калић. Београд: Српска књижевна задруга, 1982, 268–277.

Катић Срђан. „Рудник под османском влашћу у XV и XVI веку”. *Историјски часопис* 55 (2007), 133–155.

Катић Срђан. „Рударство Чемерна и Троглава (16–17. век)”. *Наша прошлост* 16 (2015), 9–24. Доступно на: <http://media.nmkv.rs/izdavastvo/Nasa-proslost-16/010-25-srdjan-katic-rudoarstvo-cemernai-troglava.pdf>

Корићанац Драгољуб. *Надибар: антропогеографска истраживања*. Београд: Филозофски факултет Универзитета у Београду, 1992.

Маринковић Радован. „Становништво Слатине, Жаочана, Кукића и Мршинаца”. *Зборник радова Народне музеја* 17 (1987), 217–256.

Миљковић-Бојанић Ема. *Смедеревски санџак: 1476–1560: земља, насеља, становништво*. Београд: Историјски институт; Службени гласник, 2004.

Павловић Љубомир. „Ужичка Црна Гора”, *Српски етнографски зборник* 34 (1925), 1–192.

Радисављевић Дејан С., Булић Дејан, Војновић Милан. „О жупи Морави и њеним границама: Историјско-географска анализа”. *Љубосињска приношења: годишњак Јефимијиних дана* 10 (2025), 115–141.

Славковић Јовиша. *Становништво Драгачева: од половине XV до групе деценије XXI века*. 2. допуњено изд. Гуча: Библиотека општине Лучани, 2017.

Томовић Гордана. „Жупа Морава и нахија Морава”. *Рудо Поље – Карановац – Краљево: од првих имена до Првој свейској раји*, ур. Никола Тасић, Драган Драшковић, Љубодраг Ристић. Београд: Балканолошки институт, 2000, 33–45.

Ђирковић Сима. „Пад Босне и покушаји отпора турском освајању”. У: *Историја српског народа*, књ. II: Доба борби за очување и обнову државе (1371–1537), ур. Јованка Калић. Београд: Српска књижевна задруга, 1982, 390–402.

Храбак Богумил. „Власи старинци и досељеници у поречју Западне Мораве (до 1570. године)”. *Зборник радова Народне музеја* 20 (1990), 5–46.

Карте

Топографска карта Чачак, лист 529. Размера 1:25.000. Београд: Војногеографски институт, Југословенска народна армија. Дигитална верзија. Приступљено 25. јануара 2026. https://www.topografskakarta.com/jugo/download/srb_25/cacak_1/h401.html

Штампа

Чачански јас, 2017.

The Vlach Nahiye of Morava (1476/1477)

This article demonstrates that the nahiye of Morava in 1476/1477 constituted a status-based Vlach administrative unit within the Ottoman military-fiscal organization of the frontier, rather than a simple territorial continuation of the medieval župa of Morava. The research is based on a critical analysis of the defter TTD 16 (1476/77) and its systematic comparison with sixteenth-century registers, including the identification and cross-referencing of settlements, the reconstruction of territorial boundaries, and the analysis of the knežina structure.

The nahiye comprised 145 villages with 2,166 Vlach households (representing 28.5% of all Vlach households in the Sanjak of Smederevo), which indicates its considerable demographic and military importance within the northern frontier zone of the Ottoman Empire.

The spatial organization of the nahiye was not determined solely by geographical coherence, but primarily by the socio-legal status of the Vlach population, their military obligations, and the hierarchical structure of knezes and primiçurs.

The analysis demonstrates that the knežinas formed a network of local self-government that enabled effective fiscal control and contributed to the stabilization of newly conquered territories. The article contributes to a clearer understanding of the transformation of medieval territorial patterns and the formation of the early Ottoman administrative system, indicating that the legal status and military function of the population were decisive factors in shaping the spatial organization of the nahiye.

Stefan Novičić